

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA RUSKÉHO A FRANCOUZSKÉHO JAZYKA

**UČEBNICE RADUGA A RADUGA
PO-NOVOMU JAKO PŘÍKLAD
LINGVODIDAKTICKÝCH PŘÍSTUPŮ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Inna Boltíková

Učitelství pro střední školy, obor ruský jazyk

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Pešková, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2019

.....
vlastnoruční podpis

RÁDA BYCH TÍMTO ZPŮSOBEM PODĚKOVALA VEDOUCÍ PRÁCE MGR. MICHAELE PEŠKOVÉ, PH.D. A MGR. J. SVOBODOVÉ, CSc. ZA ODBORNÉ VEDENÍ, CENNÉ RADY, PŘIPOMÍNKY A ZEJMÉNA OCHOTU A TRPĚLIVOST PŘI VYPRACOVÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD.....	2
1 METODICKÉ POSTUPY V LINGVODIDAKTICE A UČEBNICE RUŠTINY	4
1.1 METODICKÉ POSTUPY V LINGVODIDAKTICE OD 90. LET 20. ST. DO SOUČASNOSTI.....	4
1.2 ZÁKLADNÍ POJMY TEORIE UČEBNICE	12
1.2.1 Pojem učebnice.....	12
1.2.2 Funkce učebnic	13
1.2.3 Struktura učebnic.....	14
1.3 TYPOLOGIE CVIČENÍ.....	18
1.4 TRÍDĚNÍ CVIČENÍ PODLE ED. BENEŠE.....	20
1.4.1 Procvičování fonologické soustavy	20
1.4.2 Procvičování grafické soustavy	21
1.4.3 Procvičování mluvnické stavby.....	21
1.4.4 Procvičování slovní zásoby	21
1.4.5 Procvičování poslechu.....	22
1.4.6 Procvičování ústního projevu	22
1.4.7 Procvičování čtení	23
1.4.8 Procvičování písemného projevu.....	23
1.4.9 Procvičování překladu a tlumočení	23
1.5 SPOLEČNÝ EVROPSKÝ REFERENČNÍ RÁMEC A UDĚLOVÁNÍ SCHVALOVACÍ DOLOŽKY.....	24
1.5.1 SERR	24
1.5.2 Schvalovací doložka.....	26
1.5.3 Nakladatelství Fraus	27
1.5.4 Flexibooks	28
2 METODICKÁ ANALÝZA UČEBNÍCH KOMPLETŮ RADUGA V KONTEXTU VÝVOJE METODICKÝCH POSTUPŮ	30
2.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE	30
2.1.1 Vnější podoba učebních souborů Raduga.....	33
2.1.2 Analýza vnější podoby obalů učebnic Raduga	46
2.1.3 Analýza vnitřního rozvržení učebnic Raduga.....	46
2.2 OBSAHOVÁ STRÁNKA UČEBNÍCH SOUBORŮ RADUGA.....	47
2.3 UČEBNICE DLE MODELOVÉ STRUKTURY.....	57
3 ANALÝZA CVIČENÍ V UČEBNICOVÝCH SOUBORECH RADUGA.....	60
3.1 ANALÝZA UČEBNÍCH KOMPLETŮ V KONTEXTU OSTATNÍCH ČESKÝCH UČEBNIC RUSKÉHO JAZYKA PRO SŠ	66
ZÁVĚR	70
RESUMÉ	73
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	75
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	81
PŘÍLOHY	I

1 ÚVOD

Tématem diplomové práce je srovnávací analýza učebnic ruského jazyka *Raduga* (1996), *Raduga po-novomu* (2007) a *Raduga plus* (2018) plzeňského nakladatelství Fraus. Hlavním cílem práce je na základě porovnání řady kritérií vystihnout, jak se ve změnách v daných učebnicích projevil vývoj ve výuce cizích jazyků od 90. let XX. století do současnosti.

Učebnice jsou známy již od starověku. Během několika tisíciletí prošly značným vývojem, dnes mají zcela jiný charakter a podobu, za což vděčíme skvěle odvedené práci pedagogů a vědců. Učebnice je jedním z nejdůležitějších edukačních prostředků, které máme k dispozici. V současné době je stále obtížnější zvolit správnou učebnici a učební pomůcky, které by byly vhodné pro výuku jak cizích jazyků, tak i pro ostatní výukové předměty. Tak jako v každé zemi, tak i v ČR má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve svých kompetencích přidělování či odnímání takzvané schvalovací doložky k učebnicím a učebním textům pro základní a střední školy.

Ze široké škály učebnic je ke studiu ruského jazyka v současné době možné volit tu nejvhodnější s přihlédnutím k věku, znalostem a účelu. Bohužel nabídka těchto učebnic, vydávaných v různých nakladatelstvích a zpracovaných různými kolektivy autorů je stále menší než pro angličtinu či němčinu. Učební soubor *Raduga* autorů Stanislava Jelínka, Ljubov Fjodorovny Alexejevy, Radky Hříbkové, Hany Žofkové, a Zuzany Liptákové disponuje schvalovací doložkou MŠMT a zaujímá ve výuce ruského jazyka na ZŠ a SŠ stále dominantní postavení. K dnešnímu dni jsou na trhu v segmentu učebnic ruského jazyka pro střední školy ještě například publikace *Vremena* (*Времена*, 2009), autorkou je Jelizaveta Chamrajevová, dále učebnice *Tvoj šans* (*Твой шанс*, 2018), která byla zpracována kolektivem autorů: Liudmila Valova, Varvara Golovatina a Milena Rykovská, učebnice *Klass!* (*Класс!*, 2010) a aktualizovaná učebnice *Snova Klass!* (*Снова класс!*, 2018). Autorkami posledně jmenované učebnice ruštiny jsou N. Orlová, M. Kožušková a M. Vágnerová.

Diplomová práce je rozdělena do dvou stěžejních částí - teoretickou a praktickou. V první teoretické části se pokusíme s využitím odborné literatury nastínit hlediska, podle kterých lze učebnice zkoumat. Primárními zdroji, ze kterých budeme čerpat, jsou především publikace vysvětlující teorii a pojmy v oblasti didaktiky cizích jazyků, dále budeme pracovat s prameny, které se zabývají teorií učebnic. Budeme čerpat například z publikací J. Průchy: *Teorie a analýza edukačního média* (*Пříručka pro studenty, učitele*,

autory učebnic a výzkumné pracovníky) či R. Choděry: Didaktika cizích jazyků: Úvod do vědního oboru. Významným zdrojem, se kterým budeme pracovat v teoretické části diplomové práce, bude publikace E. Beneše: Metodika cizích jazyků.

V úvodních pasážích 1. kapitoly se pokusíme nastínit základní metodické postupy a vyučovací metody s důrazem na období od 90.let XX. století do současnosti. Zdůrazněny budou především ty metody, které podporují komunikativní přístup při studiu ruštiny jako blízkého slovanského jazyka. Dále stručně vysvětlíme základní pojmy teorie učebnice, charakterizujeme typologii a třídění cvičení. V této části se budeme opírat především o klasifikaci cvičení podle Ed.Beneše. V teoretické části vysvětlíme pojmy Společný evropský referenční rámec, charakterizujeme princip přidělování učebnicím doložky MŠMT, zmíníme činnost nakladatelství Fraus (Plzeň), ve kterém byly vydány učebnicové soubory *Raduga*.

V části praktické (2. a 3. kapitola) se zaměříme na srovnávací analýzu tří odlišných vydání učebnice *Raduga*. Abychom mohli splnit vytýčený cíl diplomové práce, porovnáme vždy první díl učebnic, pozornost zaměříme především na obsah, strukturu a grafickou podobu učebních kompletů. V poslední 3.kapitole se pokusíme provést analýzu z hlediska typologie cvičení učebnic určených pro studium ruského jazyka ve vyšších ročnících ZŠ a víceletých gymnázií. Stručně bude provedeno porovnání s jinými učebnicemi ruského jazyka, které se běžně používají ve školní praxi.

2 METODICKÉ POSTUPY V LINGVODIDAKTICE A UČEBNICE RUŠTINY

2.1 METODICKÉ POSTUPY V LINGVODIDAKTICE OD 90. LET 20. ST. DO SOUČASNOSTI

Pojem vyučovací metody vysvětluje didaktika jako promyšlený způsob učitelovy práce s žáky, jímž se usiluje o dosažení stanovených vzdělávacích a výchovných cílů. Pedagogický slovník definuje pojem vyučovací metody jako *"způsob vyučování; přičemž metodický postup představuje činnost učitele vedoucího žáka k dosažení stanovených vzdělávacích cílů"*¹.

Jak vyplývá z odborné literatury, vyučovací metody je možné klasifikovat z různých hledisek. Za stěžejní je považována úloha metod, logický postup a stupeň aktivity žáků.

a) **Podle úlohy**, kterou mají při získávání vědomostí, dovedností a návyků, se vyučovací metody dělí na tyto skupiny: metody výkladu látky (vyprávění, vysvětlování, přednáška, rozhovor), metody přímého poznávání zkoumaných jevů (pozorování, předvádění, exkurze, laboratorní práce), metody řízení práce knihou (čtení s výkladem, samostatná práce žáků), metody procvičování a upevňování získaných vědomostí, dovedností a návyků (různé druhy cvičení), metody zkoušení (individuální a frontální zkoušení, písemné kontrolní práce).

b) **Podle logického postupu** lze použít při výuce metodu analytickou, syntetickou, analyticko-syntetickou, induktivní a deduktivní.

c) **Podle stupně aktivity žáků** rozlišuje S. Jelínek metodu dogmatickou, heuristickou (sokratickou, dialogickou) a genetickou.²

Některá z těchto hledisek se částečně překrývají (jako např. dělení metod podle logického postupu a podle stupně aktivity žáků).

V oblasti vyučování cizím jazykům se rovněž setkáváme s různými hledisky klasifikace metod. Tak V. Příhoda vychází z poměru mezi celkem a částmi a dělí metody vyučování cizím jazykům takto:

1. **Metody syntetické** (začíná se jednotlivostmi - hláskami, slabikami, slovy, slovními druhy - a pak následuje jejich sklad ve slovní spojení, věty a větší celky).

¹ PRŮCHA, Jan, Eliška Walterová a Jiří Mareš. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013.

² JELÍNEK, Stanislav. *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*. Praha, 1980, s. 23.

2. **Metody analytické** (vychází se z celku, většinou z textu, který se potom analyzuje na jednotlivé části tj. věty, slovní spojení, slova a jejich druhy atd. Tyto jednotlivosti se potom vysvětlují.

3. **Metoda celostní** (jazyk se osvojuje jako celek, obdobně jako mateřština, nepřipouští se analýza jazykového projevu, zejména ne v počátečním stadiu).³

J. O. Hruška klasifikuje metody podle hlediska psychologického a rozlišuje dva hlavní metodické směry.

Metodu založenou na přímém smyslovém vnímání a napodobování. Všechny ostatní metody pak považuje buď za varianty hlavních směrů nebo za pokusy o zprostředkování mezi nimi. (Podle toho pak nazývá metodu "zprostředkovací", která má být kompromisem mezi výše uvedenými metodickými směry).

Další (třetí) hledisko, se kterým se setkáváme při klasifikaci metod vyučováním cizím jazyků, je poměr ke znalostem žákovy mateřštiny. Z tohoto hlediska vychází sovětský metodik V. M. Čiř'akov, který rozlišuje tři základní metody:

1. **Přímou** nazývanou rovněž **přirozenou metodou** (прямой или натуральный метод). Tato metoda nebere v úvahu žákovu mateřštinu.
2. **Překladovou** nebo jinak **porovnávací metodu** (переводный или сравнительный метод). Tato metoda naopak bere v úvahu žákovy znalosti mateřštiny a plně jich využívá.
3. **Smíšenou** nebo jinak **kombinovanou metodu** (смешанный или комбинированный метод).

Jiné dělení metod vychází z hlediska hlavního vyučovacího cíle (metoda čtecí, metoda konverzační).

Každá doba s sebou přináší pokusy pojmenovat používané metody jinak a odlišit je tak od dříve používaných. V metodické literatuře se proto můžeme setkat s různými názvy metod vyučování cizím jazykům. Používají se názvy jako např. metoda reformní, Berlitzova, sériová metoda, nová metoda, psychologická metoda, imitační metoda aj. V podstatě všechny představují s menšími odchylkami zmíněnou Čiř'akovovu přímou či přirozenou metodu. Obdobně je metoda překladová (porovnávací) různými autory nazývaná metodou gramatickou, nepřímou, gramaticko-překládací nebo konfrontační. Jak uvádí S. Jelínek,

³ PŘÍHODA, Václav. *Psychologie cizojazyčného vyučování*. Praha 1948-49.

můžeme se setkat i s jinými názvy cizojazyčného vyučování, jako např. interlineární, metoda Toussaint-Langenscheidt aj. Všechny patří podle V. Příhody k metodám analytickým.⁴

Jak jsme již uvedli, podstata **přímé metody** spočívá na stejném principu, jako je osvojování mateřštiny. Jinými slovy, znamená to, že žák si osvojuje cizí jazyk např. demonstrací předmětů nebo dějů, odhadem podle kontextu, pomocí synonym, ale vždy bez pomoci mateřštiny či překladu. Za důležité je považováno vnímání a napodobování, ale ne logické myšlení. Za pozitivní považujeme snahu používat na hodině v co největší míře cizího jazyka. Největším nedostatkem přímé metody je ignorování mateřštiny, která v mnoha případech - zvláště při výuce ruštiny jako blízkého slovanského jazyka může hrát významnou roli. V našich podmínkách je přímá metoda jako celek zpravidla nepřijatelná (ignoruje znalosti mateřštiny, zanedbává zásady uvědomělosti). Některé dílčí způsoby přístupů k výuce se však osvědčily a nejsou odmítány.

Další metoda, nazývaná nejčastěji jako **nepřímá**, se původně využívala při výuce klasických jazyků, jako je latina a řečtina. Odlišnosti použití metody spočívaly spíše ve stanoveném cíli výuky, který mohl být teoretický či spíše praktický. v určité míře se zdokonalená nepřímá metoda používala i u nás.

Nepřímá metoda (překladová, porovnávací) se opírá o znalosti mateřštiny, v ruštině pak především v počáteční etapě využívá při výuce možnosti kladného přenosu. Současně se snaží co nejvíce omezovat záporný přenos na vývoj znalostí cizího jazyka. Jako prostředek vysvětlení významu nových slov bývá využíván překlad do mateřštiny. Za klad této metody považujeme uvědomělé osvojování jazyka (překladem nebo porovnáním s mateřštinou), rozvíjení logického myšlení, využívání kladného přenosu. Postup s využitím nepřímé metody učí žáka pracovat s knihou a s cizojazyčným textem, vede k určité přesnosti a důkladnosti při studiu cizího jazyka. K nedostatkům nepřímé metody patří leckdy odpoutání se od cizího jazyka v důsledku používání mateřštiny. Jestliže převládá na hodině např. překlad do mateřštiny nebo přílišné porovnání obou jazyků, potom to může být i při pokročilém stupni výuky na úkor samostatného vyjadřování v cizím jazyce. Stejně tak jako určitý zápor často vnímáme při výuce příliš velkou připoutanost k učebnici nebo přeceňování významu gramatiky.

⁴ JELÍNEK, Stanislav. *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*. Praha, 1980.

V současné době je považována za nejpřijatelnější **metoda kombinovaná**. V ruské metodické škole se používá termín *сознавателно-сравнительный метод*. Za základ této metody tedy považujeme nikoli mechanické spojení prvků obou hlavních metod, ale důležitá je uvědomělost, uplatnění určitých jazykových znalostí i respektování znalostí mateřštiny. Určitým východiskem bývá práce s textem a rozmanité formy praktického nácviku (nácvik výslovnosti, memorování, různé typy praktických cvičení, využití názornosti apod.).

Lze konstatovat, že ve XX. století dochází v oblasti výuky cizích jazyků k nebývalému, bohatě diferencovanému vývoji. Postupně se objevuje několik významných názorových proudů a koncepcí, které vyúsťují v celou řadu nejrůznějších vyučovacích metod. Jak ukazují zkušenosti a praxe, ne vždy aplikace nových vyučovacích metod přináší očekávané výsledky, bývá kritizována jejich nevyváženost a jednostranná orientace pouze na některé řečové dovednosti. Vyučovací metody zpravidla upřednostňují některou ze čtyř základních řečových dovedností. Např. metody přímá, situační, audioorální, přirozená aj. výrazně preferují mluvené vyjadřování a poslech na úkor psaní a četby. Naopak metoda gramaticko-překládová zpravidla přeceňuje znalost systému jazyka, četbu a psanou komunikaci.

Shrneme-li uvedené, použití uvedených metod závisí na vyučovaném předmětu. V případě ruštiny bude jiný metodický postup vyžadovat slovní zásoba, jiný mluvnice, výslovnost či nácvik psaní, pravopisu aj. Využijeme rovněž různé pracovní postupy při čtení, poslechu, ústním a písemném projevu. Volba konkrétní metody je ovlivňována stanoveným cílem (vyučovací hodiny, lekce nebo výchovně vzdělávacího cíle). Při volbě metodického postupu přihlížíme k věku a znalostem, případně i zvláštnostem žáků.

Hovoříme-li při výuce cizích jazyků o metodách přímých, potom lze **metodu komunikační** považovat do určité míry za modifikaci přímé metody. O této metodě se hovoří přibližně od 70. let XX. století, v současné době ji lze považovat za nejrozšířenější ve školní praxi. Jejím hlavním znakem je cílené směřování ke komunikaci, a to jak v produkci, tak v recepci. Důraz je kladen na jazykovou složku, nově je širěji uplatňována komunikace. S využitím komunikační metody bývá navozována situace reálného (v našem případě ruského) prostředí přímo na vyučovací hodině. Žák je seznamován s běžně používaným jazykem v reálných situacích. Za stěžejní rysy komunikační metody považujeme určitou celistvost (komplexnost), kterou si lze představit jako rovnocenné užívání čtyř základních dovedností: čtení, psaní, poslech a mluvení. Nemělo by se ovšem jednat o formální

aplikaci zmíněných dovedností, za důležité je v současné době považována určitá užitečnost, výsledný efekt a také adresnost (obrat k cizojazyčnému mluvčímu a jeho potřebám).

Komunikační metoda je mnoho let považována za zdařilý a osvědčený přístup k výuce cizího jazyka. Od r. 1982 se zároveň stala obecně platnou metodou cizojazyčné výuky vyhlášenou Radou Evropy EU. Nástrojem pro uplatňování a zjišťování úrovně jazykové přípravy je Společný evropský referenční rámec pro jazyky a Evropské jazykové portfolio. Informaci o posledně jmenovaném lze nalézt na internetových stránkách Rady Evropy <http://www.coe.int/>, nebo <http://www.radaevropy.eu>. Důležitý dokument Rady Evropy Evropské unie (SEER) vznikl v roce 2000 a stal se důležitým nástrojem porovnávací úrovně jazykové různosti Evropské unie (SEER navazuje na projekt Živé jazyky Rady Evropy). Nezbytnost přijetí dokumentu je možné mimo jiných potřeb spojovat i s volným pohybem osob v EU, možnostem studia a práce v zahraničí. Vznikla tedy nutnost stanovit konkrétní kritéria pro hodnocení jazykových znalostí. V souladu s jednotným referenčním rámcem pro jazyky jsou zpracovávány jednotné jazykové sylaby, učebnice, přizpůsobují se jazykové zkoušky, apod. Rámec popisuje, co se žák musí naučit (včetně kulturního kontextu daného jazyka), aby byl schopen komunikovat v cizím jazyce. Rámec zároveň definuje znalosti jednotlivých úrovní v jazyce a stupnice jazykových dovedností od A1 do C2. Tyto úrovně pak studentům umožňují sledovat vlastní pokrok ve studiu.

Rámcové vzdělávací programy (RVP) vycházejí z nových strategií vzdělávacího procesu, které zdůrazňují klíčové kompetence, jejich propojenost s obsahem a s uplatněním získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě jedince i celé společnosti. RVP nejsou určitým dogmatem, naopak podporují pedagogickou nezávislost škol a profesní odpovědnost pedagogů za výsledky jejich práce.

Vraťme se ještě krátce k vyučovacím metodám. V období po r.1990 se v ČR začíná používat ve školství tzv. **e-learning**, později **interaktivní e-learning**. Bývá využíván např. v distančním vzdělávání, jako podpora studia, k zadávání úkolů a ověřování znalostí. V současné době však e-learningovým metodám výuky bývá vytýkáno převládající receptivní osvojování jazyka.

V posledních letech často slyšíme pojmy jako je **projektové vyučování**, **brainstorming**, **CLIL** (metoda obsahově a jazykově integrovaného vyučování), **interkulturní komunikativní komunikace** (IKK) aj.

Většina vyučovacích metod má dlouhou historii a tradici a snad všechny si už někdy v minulosti učitelé vyzkoušeli. Za moderní lze považovat metody související s problémovým vyučováním, které byly na českých školách rozvíjeny již v 60. a 70. letech minulého století. V současné době často opět slyšíme nebo čteme pojem moderní vyučovací metody. Přikláníme se spíše k názoru, že metody, které představují jakýsi protipól k tradičnímu výkladu, jsou spíše **metody aktivizující** než moderní. Rozvíjí se především **projektové vyučování**. Velký boom zaznamenal rozvoj metod v 90. letech XX. století. Aktivizující metody jsou přizpůsobené současné době, i když jde často o obměněné, oživené metody původní, které mají počátky v době Sokrata, Komenského apod. Tak např. **metoda rozhovoru** (bývá zařazována do problémových metod), dále **didaktická hra** či **dramatizace**. Existují **metody simulační, situační, inscenační či projektové** (hledisko členění podle J.Dewey, který je považován za jednoho ze zakladatelů filozofie pragmatismu a funkcionální psychologie).

Ve školní praxi mohou být uplatňovány na první pohled cizí a neznámé metody, jako je např. **brainstorming**. Pojem se překládá jako „bouření mozků“ nebo volněji „burza nápadů“. Počátky metody spadají do období před 2. světovou válkou, jsou spojovány s reklamním průmyslem. Postupně se metoda prosadila i tam, kde bylo zapotřebí uplatnit tvořivost a řešení problémů. Ve školní praxi lze tuto metodu využít při hromadné, skupinové i individuální formě výuky. Smyslem a podstatou brainstormingu je vymýšlení nápadů, které je posuzováno odděleně od jejich kritického hodnocení. První fáze metody je tedy spontánní a kreativní a až poté následuje fáze racionální a logická. Existují různé varianty této metody, např. frontální brainstorming nebo skupinový (vhodné při práci v menších skupinách) či individuální. Zápis brainstormingu může mít i podobu **myšlenkové mapy**, která je rovněž považována za jednu z moderních metod. Využitím brainstormingu lze vhodně motivovat žáky, rozvíjet jejich kreativitu, přitom mohou sami navrhovat řešení a učit se přijímat cizí návrhy. V rámci projektového vyučování bývají používány **grafické organizátory** (jedná se např. o jednoduché tabulky až po složitější skládající se z políček, do nichž žáci vepisují požadované informace. Výhodou této pomůcky je, že umožňuje žákům logicky a přehledně uspořádat informace a analyzovat jejich vzájemné vztahy. Proces uspořádání informací a myšlenek do vizuální podoby přispívá k lepšímu porozumění textu.

Více prostoru k využití aktivizujících metod bývá na základních školách. Vše samozřejmě závisí nejen na kreativitě a komunikaci učitele. Možnost a míra využití různých aktivizujících metod vyplývá rovněž z charakteru a množství učiva, které je nutné předat

žákům. Je nutné dodržovat učební osnovy, připravit žáky k přijímacím zkouškám na SŠ apod. Připomeňme ještě klasické metody jako je např. výklad, který, je-li správně veden, může být aktivizující metodou a vést ke komunikaci učitele s žáky nebo mezi žáky. K významným prvkům moderní výuky patří prožitek a s ním spojená dramatizace. Za důležité jsou považovány skupinové formy práce, které rovněž nepatří k novým metodám, ale mají počátky na konci 19. století především ve spojení se socializací vyučování. V souvislosti s projektovou metodou bývá uváděno jméno Johna Dewey, který v experimentální škole došel k závěru, že ve vzdělávacím procesu hraje hlavní roli dětská skupina. Dewey je tedy propagátorem skupinové práce, která se uplatňuje i v rámci současných aktivizujících vyučovacích metod.

Strategii vzdělávací politiky do r.2020 určují strategické dokumenty k soudobému pojetí výuky jazykového vzdělávání (dostupné na: <http://www.nuv.cz/p-kap/rozvoj-vyuky-cizich-jazyku>). V posledním období, přibližně od 90.let XX. století až do současnosti, je patrné hledání a aplikace dalších vhodných metod v cizojazyčném vyučování. Ve výuce cizích jazyků je i nadále kladen důraz na zvyšování komunikativní úrovně. Z metodického hlediska se v moderním přístupu k výuce upřednostňují tzv. **aktivizující výukové metody**. Aktivita je chápána jako prostředek k osobnostnímu růstu, k rozšiřování a prohlubování kompetencí. Při studiu ruštiny jako cizího jazyka je smyslem aktivizujících metod vedení žáka k samostatné práci. Žák se učí zvládat různé situace pod dohledem učitele. Žádoucí je, aby se při výuce snižovalo přímé vedení a ovlivňování ze strany učitele a aktivita žáka se přetvářela v samostatnou práci. Aktivizující metody umožňují žákům větší prostor hovořit v cizím jazyce o běžných tématech, učí je chápat a respektovat kulturu a zvyky jiných lidí.

V rámci zkoumání soudobého pojetí výuky jazykového vzdělávání nejsou uplatňovány pouze obměněné původní metody, ale vznikají i další, nové. Některé řeší určité dílčí či hraniční otázky nově zvolených metod, jiné se často opírají o dříve osvědčené metody a inovují je. Např. v rámci výzkumu provedly autorky L.Valešová a J. Kunčarová šetření a výsledky publikovaly pod názvem „Zajímavosti a inspirativní příklady z praxe“ (dostupné na: <http://www.nuv.cz/p-kap/zajimavosti-a-inspirativni-priklady-z-praxe-3>). Z četných námětů autorek jsme vybrali konkrétní příklad týkající se výuky jazyků v Plzni. Jedná se o všestranný rozvoj výuky cizích jazyků na Gymnáziu L.Pika. V rámci projektu P-KAP je doporučováno školám strategicky plánovat rozvoj výuky cizích jazyků v několika oblastech - zvyšování jazykové úrovně, vícejazyčnost, mobilita, extrakurikulární aktivity atd.

Jak je dále konstatováno v dokumentu týkajícím se rozvoje výuky cizích jazyků (dostupné na: <http://www.nuv.cz/p-kap/rozvoj-vyuky-cizich-jazyku>), v českém prostředí při výuce cizích jazyků jsou nejčastěji uplatňovány *metody diskusní, heuristické (problémové) situační a inscenační a didaktické hry*. Dalším nástrojem je *metoda obsahově a jazykově integrovaného vyučování* (CLIL - Content and Language Integrated Learning). CLIL představuje, v tom nejširším slova smyslu, výuku nejazykového předmětu s využitím cizího jazyka jako komunikačního prostředku. Nejčastěji se objevuje ve dvou formách. První z nich je hard CLIL, kde je výběr obsahu podřízen především obsahovému cíli a umožňuje výuku částí nebo celého obsahu vzdělávacího oboru v cizím jazyce. Soft CLIL začleňuje tematický obsah nejazykového předmětu do výuky jazyka, takže je výběr obsahu podřízen jazykovému cíli.

Z dokumentu dále vyplývá, že pro komplexní osvojování a evaluaci jazykových znalostí je nutné systematicky využívat širokou škálu nástrojů, strategicky je propojovat a vzájemně doplňovat. Většina moderních přístupů klade důraz na funkčně obsahovou stránku jazyka (komunikativní strategie, smysluplnost, soudržnost a srozumitelnost textu, plynulost promluvy), zatímco strukturální složka jazyka (gramatika, výslovnost, intonace) je částečně upozaděna, pokud nebrání v porozumění.

Ve zmíněném důležitém dokumentu není opomíjeno hodnocení dosažené jazykové úrovně. V rámci hodnocení je kladen důraz na průběžné formativní hodnocení, které má umožnit cílenou podporu, vedení a poučení zaměřené na zlepšení výkonu a odstranění nedostatků v práci žáka. Zároveň je však potřeba udržet srovnatelnou kvalitu úrovně znalostí cizích jazyků. Pro stanovení úrovně znalostí je používán, jak již bylo zmíněno výše, Společný evropský referenční rámec (SERR), který definuje v oblasti cizích jazyků šest úrovní, A1 - C2.

Závěrem připomeňme, že i v současných výzkumech a publikacích je **revidovaný komunikativní přístup** považován za stále významnější složku cizojazyčného vyučování. Tento názor je podporován např. statěmi z r.2017⁵, přičemž revidovaný komunikativní přístup bývá nazýván též postkomunikativní přístup.

K poměrně novým a inovativním patří rozvíjení, aplikace a zkoumání *interkulturní komunikativní komunikace* (IKK). Podle tvrzení autorů na základě prováděných šetření v České republice vyplývá, že ve výuce cizích jazyků zpravidla přetrvává klasický výklad cizojazyčných reálií, tj. předávání faktů, především v rámci konceptu tzv. Big-C Culture.

⁵ *Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017.

Aktivizace žáků a studentů v činnostech rozvíjejících interkulturní dovednosti, postoje a povědomí bývá upozaděna. Autoři konstatují, že posilování IKK nebývá prioritou v učebnicích cizích jazyků. Z konkrétních metod se jeví jako vhodné *přehrávání rolí, výuka příkladem, zkušenostní učení, projektová výuka, storytelling, různé WebQuesty, myšlenkové mapy, kreativní psaní, diskusní metody, případové studie*.⁶

2.2 ZÁKLADNÍ POJMY TEORIE UČEBNICE

2.2.1 POJEM UČEBNICE

Učebnice se může jevit z neodborného hlediska jako lehce definovaný pojem. Je to kniha respektive školní dokument, který je určen nejen žákům či studentům, ale i učitelům. Školní dokument slouží k výukovému procesu. Existuje mnoho definic pojmu učebnice. V literatuře odborné je termín využíván s více či méně podobným významem.

V své publikaci *Učebnice: teorie a analýza edukačního média* zmiňuje J. Průcha také definici pojmu učebnice A. Wahla: „*učebnice... vychází z obsahové normy učebních osnov a vymezuje a konkretizuje obsah a rozsah učiva daného vyučovacího předmětu v daném postupném ročníku.*“⁷

Odlišnou definici také můžeme najít u M. Sýkory: „*Knižní (tištěné, psané) prostředky, specificky určené pro podporu procesu tvorby a nabývání vzdělání žáků/studentů jiných osob. Vznikají a existují jako specifický prostředek prezentace jistých sociálně významných oblastí vědění, určený pro potřeby tvorby a nabývání vědění.*“⁸

Podle J. Průchy jsou tyto definice správné, ale neúplné. Vystihují jen některé z podstatných rysů učebnic. Vysvětlení pojmu učebnice vyžaduje komplexnější objasnění. „*Učebnice je začleněna nejméně do tří systémů jakožto edukační konstrukt, tj. jako výtvar zkonstruovaný pro specifické účely edukace*“.⁹ Učebnice je prvkem kurikulárního projektu (vzdělávacího programu).

⁶ KOVÁČOVÁ, K., HALÁMKOVÁ, K. *Metodologie modelových cvičení k rozvoji interkulturní komunikační kompetence. In: Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků.* s. 69-74.

⁷ PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média.* Brno, 1998. s. 13.

⁸ SÝKORA, Miloslav. *Učebnice: její úloha v práci učitele a ve studijní činnosti žáků a studentů.* Praha, 1996. s. 5.

⁹ PRŮCHA, pozn. 1, s. 13.

2.2.2 FUNKCE UČEBNIC

Existuje celá řada klasifikace pojmu funkce učebnic. Důležitými faktory při tvorbě učebnicového textu jsou zajisté: cílová skupina (pro koho je učebnicový text tvořen). Mezi tyto faktory můžeme zařadit věk žáků/studentů, typ školy, stupeň, aj. Všechny tyto faktory ovlivňují funkce učebnice. J. Průcha rozlišuje funkce učebnic z hlediska toho komu je kniha určena. „*Funkcí učebnice se rozumí role, předpokládá účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu.*”¹⁰ Funkce tedy můžeme rozlišit na:

- Funkce učebnic pro žáky: Učebnice je pramenem, ze kterého se žáci učí. Nejedná se jen o učivo (učební látku) jako takovou ale také o dovednosti, hodnoty, normy, postoje aj.
- Funkce učebnic pro učitele: S pomocí učebnic si učitelé plánují obsahy učiva, přímou prezentaci obsahu ve výuce, a následné hodnocení vzdělávacích výsledků žáků.

Funkce učebnic podle taxonomie D. D. Zujeva je rozdělena do osmi funkcí:

- Informační – učebnice vymezuje obsah vzdělávání určitému předmětu či oboru vzdělávání
- Transformační – učebnice je specifická tím, že podává žákům/studentům již informace s didaktickou transformací, tj. odborné informace z různých vědních oborů jsou transformované tak, aby byly žákům přístupné
- Systematizační – učebnice rozčleňuje učivo podle systému do jednotlivých ročníků či stupňů škol
- Zpevňovací a kontrolní – učebnice pomáhá žákům/studentům osvojovat si určité vědomosti a poznatky a dovednosti pod vedením učitele. Díky této funkci si můžou žáci/studenti procvičovat a kontrolovat osvojení učiva.
- Sebevzdělávací – učebnice dává žákům prostor k samostatnému studiu, vytváří v žácích motivaci a potřeby poznání
- Integrovaná – učebnice pomáhá žákovi/studentovi s integrací získaných informací z různých nauk

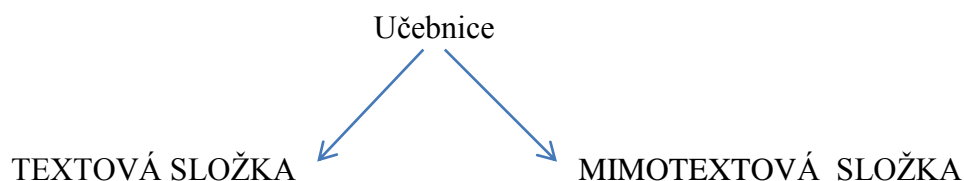
¹⁰ PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno, 1998. s. 19.

- Koordinační – učebnice zajišťuje koordinaci, využívá přitom další didaktické prostředky (mapy, ilustrace, filmy, cvičení, aj.).
- Rozvojově výchovná funkce – díky učebnici si má žák/student možnosti si vytvořit i jiné rysy osobnosti tj. duchovní hodnoty.¹¹

Učebnice *Raduga* plní všechny námi výše uvedené funkce. Funkci informační učebnice pojímá uvedením obsahu dané učebnice. V námi analyzovaných učebnicích je učivo transformováno do přehledné podoby a je také přizpůsobeno úrovni znalosti žáků. Učivo je systematicky rozděleno do několika dílů. Jednotlivé díly odpovídají jednotlivým jazykovým úrovním. Učebnice *Raduga* obsahuje cvičení, která slouží k sebevzdělávání a samostatnému studiu. Funkce integrační je do námi analyzovaných učebnic též zařazena. V učebnicích nalézáme různé mezipředmětové vztahy. *Raduga* využívá různé didaktické prostředky (CD, mapy, cvičení, ilustrace). Díky mezipředmětovým vztahům, které jsou obsažené v učebnici, má žák možnost vytvářet různé hodnoty. Učebnice *Raduga* tedy splňuje všech osm funkcí učebnice dle Zujeva.

2.2.3 STRUKTURA UČEBNIC

Každá učebnice má svou vnitřní strukturu, své vnitřní členění. Teorii strukturních komponentů velice zdařile definoval D. D. Zujev: „*Strukturním komponentem školní učebnice je určitý blok prvků, který je v těsném vzájemném vztahu s jinými komponenty učebnice (s nimiž v souhrnu vytváří celistvý systém, má přesně vymezenou formu a své funkce realizuje pomocí svých vlastních prostředků*“.¹²

V roce 1975 J. Doleček, M. Řešátka a Z. Skoupil, vypracovali klasifikaci strukturních komponentů, která se týkala právě složky učebnic. Vymezili ji na základě jejich funkcí. Komponenty rozlišili do sedmi textových komponentů.

¹¹ PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno, 1998. s. 19, 20.

¹² PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno, 1998. s. 21.

1. Motivační text – v učebnici slouží k uvedení do učiva. Motivační text také slouží k tomu, aby žáka zaujal, navazuje na předchozí učivo a odpovídá na otázku, proč se dané učivo probírá.
2. Výkladový text – v učebnici slouží především k předání poznatků, faktů, teorií, norem, hodnot aj.
3. Regulační text – v učebnici text slouží k zaujetí žáka při studování/čtení textu v učebnici
4. Ukázky a příklady – tento textový komponent autoři nedefinovali
5. Cvičení – tato funkce vede žáky k záměrnému opakování určité činnosti, díky cvičení žáci získávají dovednosti a návyky
6. Otázky – má podobné vlastnosti jako předchozí funkce „Cvičení“, slouží k aktivizaci žáků
7. Prostředky zpětné vazby – tato funkce vede k získávání informací o určitém postupu učení, jazykové klíče, výsledky aj.

Námi analyzované učebnice obsahují textové a mimotextové složky. Motivační texty jsou ve všech učebnicích v podobě ilustrací. Ilustrace jsou zastoupeny ve všech učebnicích v hojném počtu. Výkladové složky jsou v učebnicích znázorněny buď v podobě tabulek či jsou barevně zvýrazněny. Regulační texty, ukázky a příklady, cvičení, otázky a prostředky zpětné vazby jsou v učebnicích také obsaženy. Poměr těchto složek se ve vývoji učebnic *Raduga* téměř nezměnil.

Podrobnější modely struktury učebnic zformulovali i jiní čeští autoři. M. Bednařík vyvinul strukturu pro učebnice fyziky, v roce 1983 A. Wahla strukturu pro učebnice zeměpisu, v roce 1981 V. Mnichovský strukturu pro učebnici dějepisu. Na rozdíl od svých kolegů, kteří se věnovali strukturám přímo zaměřeným na jeden určitý předmět, se J. Průcha v roce 1985 a 1989 věnoval struktuře pro učebnice univerzálně. Výše zmíněné metody jsou rozpracované detailněji, u jednotlivých strukturních komponentů rozlišují autoři navíc strukturní prvky, které určitý komponent tvoří.

Model struktury učebnice (podle M. Bednaříka, 1981)

A. Výkladové složky

1. <u>Výkladový text</u>	2. <u>Doplňující text</u>	3. <u>Vysvětlující text</u>
1.1. výchozí text	2.1. úvodní text	3.1. vysvětlivky

1.2.objasňující text	2.2. text určený k četbě	3.2. text k obrázkům
1.3.popis pokusu	2.3. dokumentační text	
1.4.základní text		
1.5.aplikační text		
1.6.shrnující text		
1.7.přehled učiva		

Tabulka 1 - Výkladové složky učebnice

B. Nevýkladové složky

1. <u>Procesuální aparát</u>	2. <u>Orientační aparát</u>	3. <u>Obrázkový materiál</u>
1.1.otázky a úkoly k zpevnění vědomostí	2.1. nadpisy	3.1. obrazy nahrazující věcný obsah výkladových komponentů
1.2. otázky a úkoly vyžadující aplikaci vědomostí	2.2. výhmaty	3.2. obrazy rozvíjející věcný obsah výkladových komponentů
1.3. otázky a úkoly k osvojení vědomostí	2.3. odkazy	3.3. obrazy doplňující obsah výkladových komponentů
1.4. návody k pokusům	2.4. grafické symboly	
1.5. pokyny k činnosti	2.5. rejstříky	
1.6. odpovědi a řešení	2.6. obsah	

Tabulka 2 - Nevýkladové složky učebnice

Ve výše uvedeném modelu struktury učebnice podle M. Bednařika je uvedeno 15 prvků výkladové složky a také 18 prvků složky nevýkladové z hlediska své náplně a také funkce. V roce 1981 V. Mnichovský vyvinul podobným způsobem 42 strukturních prvků pro učebnice dějepisu.

J. Průcha se též zabýval strukturou učebnice, vytvořil pro účely měření didaktické vybavenosti učebnice model strukturních komponentů. Model je rozdělen do tří základních složek. Jednotlivé složky jsou následně rozděleny do několika podsložek.

1. Aparát prezentace učiva

a) Verbální komponenty

- prostý nebo zpřehledněný text k výkladu
- zmapování učiva k celému ročníku, k tématům, k předchozímu ročníku
- texty k doplnění, poznámky a vysvětlivky
- podtexty, slovníčky pojmů, cizích slov aj.

b) Obrazové komponenty

- nauková či umělecká ilustrace
- fotografie, mapy, plánky, grafy aj.

2. Aparát řízení učení

a) Verbální komponenty

- úvodní text do předmětu či ročníku
- pracovní postup s učebnicí
- stimulace celková a detailní
- rozlišení stupně učiva (učivo základní, doplňkové)
- otázky a úkoly za témata, k celému ročníku
- návod k úkolům se složitějším postupem (návody k pokusům, experimentům)
- aplikace učiva při mimoškolních aktivitách
- komplexní vyjádření cílů
- návody a náměty vedoucí k sebehodnocení žáka
- správná řešení úkolů a cvičení
- odkazy na další zdroje (bibliografie, doporučená literatura aj.)

b) Obrazové komponenty

- prostředky vyznačující určité části textu (poučky, úkoly cvičení aj.)
- aplikace odlišné barvy pro části verbálního textu
- aplikace odlišného písma (tučně, kurzíva) pro určité části verbálního textu
- využití přední nebo zadní obálky pro schémata, tabulky aj.

3. Aparát orientace

a) Verbální komponenty

- obsah učebnice
- členění textu na tematické celky, kapitoly aj.
- výhmaty, živá záhlaví aj.
- rejstřík (jmenný, věcný smíšený)

2.3 TYPOLOGIE CVIČENÍ

Cvičení pro výuku cizích jazyků jsou nezbytnou součástí, a v učebnici plní důležitou funkci. *Cvičení, nácvik, procvičování představují spojovací článek mezi prezentací učiv a ověřením úspěšnosti vyučování-učení na závěr edukativního cyklu.*¹³ Cvičení má několik základních funkcí, mezi které můžeme zařadit funkci ovlivňovací a také funkci kontrolní. Radomír Choděra ve své publikaci zveřejňuje závěry týkající se cvičení od dalších významných didaktiků:

1. Dle J. Hendricha a kol.: *nácvikem rozumíme jak počáteční procvičování jazykových jevů, tak soustředěné procvičování učiva, jakož i cvičení opakovací.*¹⁴

2. Dle J. Průchy: *jsou cvičení didaktickým prostředkem sloužícím k řízenému provádění nějaké činnosti. Cílem je upevňovat vědomosti či dovednosti, zautomatizovat návyky.*¹⁵

3. H. - E. Piepho: *soudí, že cvičení v cizojazyčném vyučování-učení se liší tím, že komunikaci - receptivní nebo produktivní - připravují, vytvářejí, strukturují, simulují, příp. představují.*¹⁶

V publikaci Radomíra Choděry *Didaktika cizích jazyků* se cvičení rozdělují na:

- 1) jazyková (aspektová) a řečová (jazyková mají za úkol pochopit jazyk jako systém, zatímco řečová cvičení slouží ke konkrétní promluvě)
- 2) překladová a bezpřekladová
- 3) fixační a implementační (na fixaci můžeme opět pohlížet jako na teoretickou znalost, zatímco implementační cvičení opět slouží k procvičování teoretických znalostí)

¹³ CHODĚRA, Radomír. *Didaktika cizích jazyků*. Praha, 2013. s. 135.

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

-
- 4) reprodukční a produkční
 - 5) poslechová a čtecí
 - 6) mluvní a písemná
 - 7) kontrainterferenční a remediální
 - 8) školní a domácí (Učebnice *Raduga* neobsahují rozdělení cvičení na školní a domácí)

Cvičení spojená s fonetikou patří k primárním cvičením vyučovacího procesu při studiu cizích jazyků. Žáci na začátku studia jakéhokoliv cizího jazyka by měli co možná nejpřesněji napodobovat uslyšené a zároveň to umět reprodukovat. Vyučující by neměli být benevolentní při tomto nácviku, jelikož jde o primární vstup do jazyka, žáci kteří nebudou ovládat fonetiku cizích jazyků již v začátcích budou mít v dalším studiu jazyka problémy. První kontakt s fonetikou zprostředkovává vyučující. Proto by měl sám vyučující mít perfektní výslovnost.

Nácvik slovní zásoby je pro studium cizích jazyků také zcela neodmyslitelný. Bez dostatečné slovní zásoby žáci nemohou komunikovat a rozvíjet své komunikační schopnosti. Slovní zásoba by se měla rozvíjet postupně a navazovat na znalosti předchozí (např. v 1. lekci se naučíme výrazy, označující členy rodiny, ve druhé lekci si můžeme osvojit adjektiva – přívlastky, charakterizující členy rodiny, např. hodný, vysoký apod.). Platí nepsané pravidlo, že procvičování slovní zásoby by se mělo procvičovat na již probrané gramatice, v žádném případě ne na nové gramatické látce. Slovní zásoba by neměla být osvojována pouze formou přepisu nových slovíček do slovníčků. Existuje celá řada způsobů a metod, s jejichž pomocí mohou žáci hravou a nenucenou formou zvládnout novou slovní zásobu (pexeso, cizojazyčné filmy apod.).

Nácvik čtení je rovněž nedílnou součástí studia cizích jazyků. Důležité je ovšem čtení hlasité. Při hlasitém čtení je rozhodující přítomnost vyučujícího - žák čte, učitel opravuje. Čtené nemusí být vždy texty učební, žáci si mohou vybrat texty dle svých zálib, v takovém případě jsou žáci zaujatí více, mají větší motivaci.

Nácvik psaní můžeme zařadit až na poslední místo z pohledu cílů výuky. Nemyslíme tím ovšem psaní pro zapisování nové slovní zásoby, řešení cvičení apod. *Grafomotorické impulzy z periferie (od ruky) do mozkového centra (propriocepce, kinestese) jsou*

*významným podpůrným prostředkem zapamatování a následně i vybavování cizojazyčných jevů.*¹⁷

Ve školní praxi bývají určité problémy spojovány s individualizací cvičení. Týká se to především učebnic a učebnicových textů. Každý žák je naprosto individuální a vyžaduje individuální přístup. Každý učitel má své metody a styly učení. Učebnice je ovšem takzvaným limitujícím faktorem. V publikaci Radomíra Choděry a kol. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století* nalézáme strukturaci cvičení na bázi některých doporučení, která platí pro každé cizojazyčné vyučování-učení.¹⁸ V publikaci se uvádí celkem 14 doporučení. Uvádíme pouze některé z nich. *1. Jazyková cvičení jsou vhodnou přípravou ke cvičením řečovým. 2. Cvičení školní a domácí musejí respektovat odlišné podmínky pro svou realizaci. 3. Závěrečnými cvičeními mohou být pouze bezpřekladová, nikoli překladová. 4. Imitační cvičení jsou vhodnou přípravou ke kreativním. 5. Vhodným spojovacím článkem mezi školními a domácími cvičeními jsou laboratorní cvičení. 6. Teprve po reprodukčních cvičeních mohou následovat produkční. 7. Písemná cvičení mají následovat až po čtecích. 8. Poslechová cvičení mají předcházet čtecím a ústním.*¹⁹

2.4 TRÍDĚNÍ CVIČENÍ PODLE ED. BENEŠE

V 70. letech rozpracoval významný lingvista Eduard Beneš spolu s kolektivem autorů rozsáhlé pojetí úloh, které se využívají při výuce cizích jazyků. Autoři rozdělují cvičení z různých hledisek na procvičování: fonologické soustavy, grafické soustavy, mluvnické stavby, slovní zásoby, poslechu, ústního projevu, čtení, písemného projevu, překladu a tlumočení. Nyní se pokusíme podrobněji charakterizovat a analyzovat uvedenou klasifikaci.

2.4.1 PROCVIČOVÁNÍ FONOLOGICKÉ SOUSTAVY

Autoři rozdělují procvičování fonologické soustavy do dvou systémů: cvičení apercepční a cvičení výslovnostní. Cvičení apercepční *se zaměřují hlavně na rozpoznávání už slyšeného cizího elementu a na jeho odlišení od jiných elementů studovaného cizího jazyka (nebo nesprávných variant, vzniklých pod vlivem mateřštiny).*²⁰ K apercepčním cvičením náleží

¹⁷ CHODĚRA, Radomír. *Didaktika cizích jazyků*. Praha, 2013. s. 143.

¹⁸ CHODĚRA, Radomír, a kol. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. Ostravská univerzita. Ostrava, 1999. s. 84.

¹⁹ CHODĚRA, Radomír, a kol. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. Ostravská univerzita. Ostrava, 1999. s. 85.

²⁰ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 72.

cvičení testového charakteru, fonetické diktáty a pravopisné diktáty. Výslovnostní cvičení autoři také rozdělují do dvou skupin: cvičení integrující a izolující.

2.4.2 PROCVIČOVÁNÍ GRAFICKÉ SOUSTAVY

K cvičením určeným k procvičování grafické soustavy autoři zařazují cvičení receptivní, reproduktivní a produktivní. Cvičení receptivní - *žák čtením upevňuje v paměti grafický obraz slova, slovního spojení nebo gramatické struktury, spojuje ho tak s jeho příslušnou zvukovou podobou. Čtení však musí učitel řídit a usměrňovat pozornost žáků. Vede je ke grafické a pravopisné analýze textu.*²¹ Cvičení reproduktivní a produktivní vysvětluje Ed. Beneš následovně: *cvičení v psaní můžeme rozdělit na cvičení, v nichž žák graficky reprodukuje zvukový, případně grafický obraz jazyka, a na cvičení, v nichž je veden k užívání grafické soustavy cizího jazyka při samostatném řečovém projevu.*²² Cvičení reproduktivní a produktivní mohou být změřena na přepisování a různé typy diktátů, např. diktáty se zrakovou přípravou, komentovaný diktát, autodiktát atp.

2.4.3 PROCVIČOVÁNÍ MLUVNICKÉ STAVBY

Tato cvičení bývají rozdělována s přihlédnutím k tomu, v čem se mají žáci zdokonalovat, tedy v receptivních či reproduktivních dovednostech. Existuje celá škála cvičení sloužících k procvičování gramatiky. Jedná se např. o mluvnická cvičení čtecí, mluvnická cvičení audioorální, mluvnická cvičení obměňující psaný text atp.

2.4.4 PROCVIČOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

V publikaci *Didaktika cizích jazyků* se cvičení na procvičování slovní zásoby rozdělují na aktivní a receptivní. Oba druhy cvičení se přitom vzájemně nevyklučují. K aktivnímu procvičování slouží především cvičení jednojazyčná, v některých případech mohou být také překladová. Cvičení receptivní jsou většinou založená na překladu do mateřštiny. Je důležité zmínit, že autoři publikace považují za důležité tato cvičení kombinovat. Dále lze rozdělit receptivní cvičení na různé typy: čtení, překlad slov do mateřského jazyka, vypisování slov z textu, seskupování slov podle určitých kritérií. Aktivní procvičování je možné provádět různými způsoby. Může to být např. pojmenovávání předmětu; doplňování slov do kontextu; tvoření slov a slovních spojení podle určitého vzoru; seskupení slov podle slovních čeledí; seskupení slov podle určité

²¹ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 82.

²² BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 83.

tematiky; obměny slovních spojení s dosazováním nových výrazů; odpovědi na otázky formulované tak, aby v nich žák musel užít určitý výraz, resp. slovní spojení; překlad slov a slovních spojení do cizího jazyka. Kolektiv autorů publikace také zdůrazňuje důležitost využití cvičení kombinovaných, jako je memorování, reprodukce, dramatizace atp.²³

2.4.5 PROCVIČOVÁNÍ POSLECHU

Cvičení zaměřená na poslech autoři rozdělují opět do několika typů:

1. Průpravná sluchová cvičení jsou podle Ed. Beneše „zaměřená na výcvik sluchu a přesného vnímání i rozlišování fonologických, fonetických i fonostylistických jevů cizího jazyka. V počátečních fázích výuky mají vést k tomu, aby se žák naučil rozeznávat hlásky cizího jazyka, a to ve slovech, slovních spojeních, mluvních taktech i celých větách.“²⁴ Tato cvičení autoři rozdělují detailněji na cvičení apercepční, imitativní a audiografická.
2. Audioorální - kombinují sluchové podněty s ústními rekcemi žáků, jsou podmíněna žákovou schopností sluchově správně vnímat dodávané podněty, a to značně pohotově.²⁵
3. Vlastní poslechová cvičení, které se dále dělí na: poslech souvislé promluvy a sledování delšího cizojazyčného textu při současném psaní poznámek.²⁶

2.4.6 PROCVIČOVÁNÍ ÚSTNÍHO PROJEVU

*Mluvní výcvik je patrně nejúčinnější formou vyučování cizím jazykům. Zpravidla by nejméně třetina vyučovací doby měla být věnována mluvnímu výcviku.*²⁷ Autoři dělí tato cvičení na:

1. Cvičení průpravná
 - a) Cvičení jazyková
 - b) Cvičení jazykově řečová
 - c) Cvičení speciální předřečová
2. Cvičení převážně reprodukční
 - a) Otázky a odpovědi
 - b) Souvislá monologická reprodukce
 - c) Reprodukce dialogů

²³ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 106-115.

²⁴ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 129.

²⁵ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 130.

²⁶ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 131.

²⁷ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 146.

3. Cvičení produkční

- a) Individualizované otázky a odpovědi
- b) Individualizované obměny monologických projevů
- c) Samotné dialogy

2.4.7 PROCVIČOVÁNÍ ČTENÍ

Čtením se obvykle rozumí schopnost převádět grafickou podobu řeči ve zvukovou čili čtení nahlas.²⁸ Publikace *Metodika cizích jazyků* rozeznává několik typů nácviku čtení. Jedná se o čtení tiché, čtení analytické, čtení kurzorické a čtení s výkladem. Zda žáci porozuměli přečteným informacím, lze ověřit mnoha způsoby. Je možné zadat úkol vyhledat odpovědi v textu; reprodukovat text nejprve podle návodu učitele, poté samostatně; dokončit vyprávění; sestavit osnovu či shrnout text atp.²⁹

2.4.8 PROCVIČOVÁNÍ PÍSEMNÉHO PROJEVU

Autoři dělí tato cvičení dvojím způsobem. Prvním typem je práce se třídou, rozdělují proto cvičení na kolektivní a individuální. Jako druhý způsob vydělují způsob individuálních cvičení, které následně rozdělují na cvičení průpravná (další možné dělení je na cvičení pravopisná, jazyková, cvičení písemná, přepisování textu s obměnami, stylizační písemná cvičení), reprodukční cvičení (písemné odpovědi na otázky k textu, souvislá reprodukce k textu, sestavení opěrných bodů), produkční cvičení (odpovědi na individualizované otázky, samostatný písemný projev na konkrétní téma apod.).³⁰

2.4.9 PROCVIČOVÁNÍ PŘEKladu A TLUMOČENÍ

Autoři v citované publikaci neuvádějí konkrétní klasifikaci překladových cvičení. Ta jsou rozdělena s přihlédnutím k tomu, zda se jedná o překlad z cizího jazyka, či překlad do cizího jazyka. Dále je brán v úvahu překlad písemný a ústní. Zmiňován je rovněž překlad psaného textu a překlad projevu slyšeného. Překlad může být konsekutivní, simultánní a umělecký, věcně přesný či překlad podle smyslu.³¹ Rozdělení cvičení překladových a tlumočnických zůstává i v současné době stejné. V učebnicích *Raduga* jsou obsaženy pouze cvičení písemná, ve kterých mají žáci za úkol překládat určité fragmenty textu.

²⁸ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 157.

²⁹ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 157-173.

³⁰ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 173-182.

³¹ BENEŠ, Eduard, a kol. *Metodika cizích jazyků*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1970. s. 182-194.

2.5 SPOLEČNÝ EVROPSKÝ REFERENČNÍ RÁMEC A UDĚLOVÁNÍ SCHVALOVACÍ DOLOŽKY

2.5.1 SERR

Společný evropský referenční rámec, dále jen SERR, je dokumentem Rady Evropy. Tento dokument systematizuje přístupy k vyučování cizích jazyků a také standardizuje stupně a úrovně jazykových znalostí. SERR definuje kompetence, vědomosti a dovednosti, také pravidla výuky cizích jazyků.

Kompetence vymezují, co je nezbytně nutné k zvládnutí jazyka, který se učíme, abychom ho mohli využít s cílem budoucí komunikace. Dokument definuje stupeň vědomostí a dovedností, které jsou nutné k úspěšné komunikaci. SERR formuluje a předkládá určitý systém úrovní zvládnutí jazyka s přihlédnutím k různým kritériím.

Celkově jsou jazykové úrovně rozděleny do tří stupňů: A, B, C. Každý stupeň se člení do dvou oddílů: A1, A2, B1, B2, C1, C2. Úroveň A. tzv. Basic User označuje elementární, základní zvládnutí jazyka. Úroveň A1 se označuje jako úroveň přežití, tzv. Breakthrough, úroveň A2 je označována jako předprahová. Úroveň B představuje samostatné zvládnutí jazyka, anglicky se nazývá Independent User a dělí se do dvou úrovní: B1 a B2. Úroveň B1 se uvádí jako úroveň prahová, tzv. Threshold, úroveň B2 jako prahová pokročilá, tzv. Vantage. Stupeň C je nejvyšší úrovní ovládnutí jazyka, tzv. Proficient User. V rámci této úrovně se dále rozlišuje stupeň C1 a C2, přičemž C1 se označuje jako úroveň profesionálního ovládnutí jazyka, tzv. Effective Operational Proficiency. Úroveň C2 je brána jako dokonalé ovládnutí jazyka, tzv. Mastery. Námi analyzované učebnice Raduga, Raduga po-novomu a Raduga plus předpokládají dosažení úrovně A1 až B1.³²

C2	<i>Snadno rozumí téměř všemu, co si vyslechne nebo přečte. Dokáže shrnout informace z různých mluvených a psaných zdrojů a přitom dokáže přednést polemiku a vysvětlení v logicky uspořádané podobě. Dokáže se spontánně, velmi plynule a přesně vyjadřovat a rozlišovat jemné významové odstíny dokonce i ve složitějších situacích.</i>
C1	<i>Rozumí širokému rejstříku náročných a dlouhých textů a rozpozná implicitní významy textů. Umí se plynule a pohotově vyjadřovat bez zjevného hledání výrazů. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro</i>

³²Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2017 [online]. MŠMT. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>

	<i>společenské, akademické a profesní účely. Umí vytvořit srozumitelné, dobře uspořádané, podrobné texty na složitá témata, čímž prokazuje ovládnutí kompozičních útvarů, spojovacích výrazů a prostředků koheze.</i>
<i>B2</i>	<i>Dokáže porozumět hlavním myšlenkám složitých textů týkajících se jak konkrétních, tak abstraktních témat včetně odborně zaměřených diskusí ve svém oboru. Dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce. Umí napsat srozumitelné podrobné texty na širokou škálu témat a vysvětlit své názorové stanovisko týkající se aktuálního problému s uvedením výhod a nevýhod různých možností.</i>
<i>B1</i>	<i>Rozumí hlavním myšlenkám srozumitelně spisovně vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném času atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.</i>
<i>A2</i>	<i>Rozumí větám a často používaným výrazům a vztahujícím se k oblasti, které se ho/ji bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí, a záležitosti týkající se jeho/jejich nejnaléhavějších potřeb.</i>
<i>A1</i>	<i>Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije o lidech, které zná, a věcech, které vlastní a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se</i>

<i>jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/ji pomoci.</i> ³³
--

Novější učebnicové soubory *Raduga po-novomu a Raduga plus* se řídí pokyny SERR, zatímco starší vydání učebnic *Raduga* se těmito pokyny řídit nemohly. SERR pro jazyky vznikl o několik let později, až po vydání učebnic.

2.5.2 SCHVALOVACÍ DOLOŽKA

Udělení, prodloužení, neudělení či odnětí schvalovací doložky má v kompetenci Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Schvalovací doložku může ministerstvo udělit učebnicím, a učebním textům, mezi které můžeme zařadit odborné tabulky, pravidla českého pravopisu, stručnou mluvnici českou nebo jinou normativní mluvnici, pracovní sešity tvořící jeden, funkční celek s učebnicí, školní zeměpisné a dějepisné atlasy, pomůcky nahrazující běžné učebnice atd. Tomuto procesu se věnuje § 27 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším a odborném vzdělání. Udělení schvalovací doložky začíná tím, že nakladatel podá žádost na ministerstvo – „Žádost o udělení schvalovací doložky“. Ke své žádosti je žadatel povinen také přiložit konkrétní dokumenty, které jsou zveřejněny ve směrnících. Schvalovací doložka je zkoumána různými odborníky. Jeden recenzent by měl být odborníkem například z vysoké školy, další recenzenti by měli být pedagogové (pedagogičtí pracovníci). Důležité je, aby jeden z pedagogických pracovníků vyučoval na škole s odborným zaměřením a také měl odbornou kvalifikaci pro určený vzdělávací obor. Na posouzení knihy, učebnice, učebního textu atd. má ministerstvo devadesátidenní lhůtu. V případě, že ministerstvo dostává k posouzení vícedílnou učebnici, ministerstvo je povinno nahlásit nakladatelství předem či v samotném procesu, že posouzení bude mít delší trvání. Pokud se vyskytnou připomínky k předloženým spisům, ministerstvo vše zasílá nakladateli. Nakladatel podle připomínek texty upravuje. Schvalovací doložku uděluje ministerstvo na dobu šesti let. Nakladatel má povinnost po vydání učebnice zaslat na adresu ministerstva čtyři výtisky, uvést ceny vydaných učebnic, a to do 30 dnů od jejich vydání. Tyto výtisky jsou následně předány odborným referentům, Národnímu ústavu pro vzdělání, knihovně ministerstva a Národnímu pedagogickému muzeu a knihovně J. A. Komenského.

³³ *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, 2017 [online]. MŠMT. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>

K udělení schvalovací doložky jsou stanoveny určité podmínky. *Schvalovací doložka může být ředitelem věcně příslušného odboru udělena učebnici, která:*

1. *respektuje Ústavu ČR a právní předpisy platné na území ČR*
2. *je v souladu s příslušným rámcovým vzdělávacím programem, podporuje utváření a rozvíjení klíčových kompetencí a směřuje k dosahování očekávaných výstupů vzdělávacích oborů*
3. *je zpracována na dostatečné odborné úrovni a ve shodě s efektivními didaktickými postupy vhodnými pro věk žáků, jimž je učebnice určena*
4. *po jazykové a grafické stránce odpovídá věku žáků a specifikám dané vzdělávacího oboru nebo průřezového tématu³⁴*

Seznam učebnic a učebních textů, které obdržely schvalovací doložku, jsou zveřejněny Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ve Věstníku. Ověřili jsme si, zda námi analyzované učebnice *Raduga*, *Raduga po-novomu* a *Raduga plus* obdržely schvalovací doložky. Na seznamu učebnic a učebních textů, které obdržely schvalovací doložku, jsou uvedeny námi analyzované učebnice. Seznam zachycuje stav ke dni: říjen, 2018.³⁵

2.5.3 NAKLADATELSTVÍ FRAUS

V roce 1991 založil Jiří Fraus nakladatelství *Fraus* se sídlem v Plzni. Dnes se řadí mezi největší učebnicové nakladatelství v ČR. První vydanou učebnicí byla učebnice německého jazyka v roce 1991. Za 25 let své činnosti dosáhlo nakladatelství mnoha úspěchů a získalo ocenění nejen na české, ale i zahraniční půdě. Námi analyzované učebnicové soubory *Raduga*, *Raduga po-novomu* a *Raduga plus* vydalo i nadále vydává právě nakladatelství *Fraus*. První učebnice *Raduga* se objevuje na trhu v roce 1991. Od roku 1997 učebnicové nakladatelství rozšířilo svou produkci o vydávání překladových slovníků, literaturu pro děti, např. příběh o medvědech – *Méd'ové*. Tato dětská kniha zaznamenala velký úspěch a nakladatelství *Fraus* se dostává na první místo žebříčku nejprodávanějších dětských knih. Od r. 2003 vydává nakladatelství první systémové učebnice s pracovními sešity a příručkami pro učitele. Díky kvalifikovanému zpracování se

³⁴*Schvalovací doložky učebnic*, 2013 [online]. MŠMT. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

³⁵*Věstník*, 2018 [online]. MŠMT. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vestnik-msmt-05-06-2018>

úroveň učebnic v ČR zvyšuje a dosahuje západoevropského standartu. V r.2006 obdrželo vydavatelství bronzovou medaili za vydání učebnice fyziky pro 6. třídu ZŠ v soutěži o nejlepší evropskou učebnici (Best European Schoolbook Awards).

Vydavatelství *Fraus* se podílí také na rozvoji dalšího vzdělávání učitelů. V roce 2006 vzniká prostřednictvím nakladatelství síť informačních center, která slouží pro rozvoj vzdělání. Ročně této nabídky využije více než tisíc vyučujících.

V době, kdy se ve školních zařízeních začaly objevovat a rozšiřovat interaktivní tabule, nakladatelství vydalo jako první ve střední a východní Evropě novinku v podobě i-učebnice. V r.2007 vychází na trh i i-učebnice *FlexiLearn*. Je to obdoba tištěné učebnice, která byla rozšířena o multimedia. Ještě téhož roku učebnice obdržela ocenění v podobě *Křišťálového disku*.

Díky obrovskému zájmu vyučujících, zajímajících se o nové technologie a nové způsoby výuky, zakládá *Fraus* v r. 2007 neziskovou společnost *Akademii moderního vzdělávání, o.p.s.* I v dalších letech získává nakladatelství další ocenění (2010 – zvláštní cena za učebnici „Život v našem regionu“, 2011 – zlatá medaile za učebnici prvouky pro 2. ročník). Od r. 2012 nabízí nakladatelství nový formát elektronických učebnic a knih pro tři operační systémy (Windows, Android, IOS). Žádané jsou v současné době především tzv. učebnice hybridní (žáci i učitelé mohou čerpat jak z elektronické, tak z tištěné podoby publikace). Z výše uvedeného vyplývá, že nakladatelství *Fraus* patří v současné době mezi největší a nejvýznamnější nakladatelství v České republice. Podílí se na mnoha projektech, spojených se školstvím.³⁶

2.5.4 FLEXIBOOKS

V roce 2012 plzeňské nakladatelství přináší na trh nový formát učebnic. Díky velice rychlému vývoji informačních technologií se podařilo představit čtenářům elektronické učebnice, *Flexibooks*. Učebnice a knihy jsou tvořeny pro všechny tři operační systémy – Windows, Android a IOS.

Jedná se o elektronické učebnice, které mohou žáci využívat jak ve škole tak i doma. V elektronické podobě jsou nabízeny učebnice, odborná a naučná literatura, beletrie, dětská literatura a časopisy.

³⁶*Nakladatelství Fraus*, 2019 [online]. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/>

Pro možnost práce s *Flexibooks* je třeba nainstalovat čtečku *Flexibooks*. Nakladatelství *Fraus* uvádí podrobný návod na instalaci a následné využití.

Flexibooks se od ostatních elektronických učebnic výrazně liší. Obsahuje různé aplikace a multimediální obsahy. *Flexibooks* hraje důležitou roli rovněž v nejnovějších učebnicích *Raduga*. Texty jsou v elektronické učebnici namluveny rodilými mluvčími, učebnice obsahují také velké množství videí, které učebnici povyšují na multimediální zážitek, který spojeným vnímáním textu, obrazu a zvuku napomáhá žákům si lépe zapamatovat probíranou látku. Přidaný obrazový a textový obsah z učebnic jiných předmětů vytváří moderní koncept výuky v rámci mezipředmětových souvislostí.³⁷

³⁷*Flexibook*, 2019 [online]. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/>

3 METODICKÁ ANALÝZA UČEBNÍCH KOMPLETŮ RADUGA V KONTEXTU VÝVOJE METODICKÝCH POSTUPŮ

3.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE

V níže uvedené tabulce č. 3 nastíníme základní informace o učebnicových souborech *Raduga*. Tabulka je rozdělena do několika sloupců, které obsahují informace o: názvu učebnic, počtu dílů jednotlivých učebnic, roku vydání, autorech učebnic, ISBN, počtu stran, datu přidělení schvalovací doložky a také pro jaký stupeň vzdělání je učebnice určena, respektive do jakého seznamu byla učebnice zařazena.

Název učebnice (díl)	Rok vydání	Autoři	ISBN	Počet stran	Datum přidělení schvalovací doložky	Určeno pro
Raduga 1	1996	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., PaedDr. Jana Folprechtová, CSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	80-85784-70-X	248	20. února 1996	Zařazeno do seznamu učebnic pro Gymnázia
Raduga 2	1997	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., PaedDr. Jana Folprechtová, CSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	80-85784-73-4	232	1997	Pro vyučování ruštiny ve středních a jazykových školách
Raduga 3	1999	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., PaedDr. Jana Folprechtová, CSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	80-7238-035-4	253	30. října 1998	Zařazeno do seznamu učebnic pro střední školy

Raduga po- novomu 1	2007	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., prof. Ljubov Fjodorovna Alexejeva, DrSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	978-80-7238- 659-8	128	23. května 2008 4. srpna 2008	Zařazeno do seznamu učebnic jako součást ucelené řady učebnic pro základní vzdělávání Zařazeno do seznamu učebnic pro střední vzdělávání
Raduga po- novomu 2	2008	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., prof. Ljubov Fjodorovna Alexejeva, DrSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	978-80-7238- 700-7	128	12. srpna 2014	SŠ, ZŠ
Raduga po- novomu 3	2009	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., prof. Ljubov Fjodorovna Alexejeva, DrSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	978-80-7238- 772-4	127	15. června 2009	Zařazeno do seznamu učebnic pro základní a střední vzdělávání
Raduga po- novomu 4	2010	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., prof. Ljubov Fjodorovna Alexejeva, DrSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	978-80-7238- 947-6	128	22. července 2016	Zařazeno do seznamu učebnic pro základní a střední vzdělávání

Raduga po-novomu 5	2011	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., prof. Ljubov Fjodorovna Alexejeva, DrSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc.	978-80-7238-953-7	144	20. června 2011	Zařazeno do seznamu učebnic pro střední vzdělávání
Raduga plus 1	2018	prof. PhDr. Stanislav Jelínek, CSc., PhDr. Radka Hříbková CSc., PhDr. Hana Žofková, CSc., PaedDr. Zuzana Liptáková, Ph.D.	978-80-7489-420-6	128	19. dubna 2018	Zařazeno do seznamu učebnic pro základní vzdělávání a VG

Tabulka 3 – Základní informace o učebnicových souborech *Raduga*

Shrnutí: Mezi nejstarším vydáním učebnice *Raduga 1* a nejnovějším vydáním učebnice *Raduga plus* je rozdíl téměř 22 let. V tabulce jsme uvedli základní informace o zmíněných učebnicích, jednotlivých dílech, ISBN, počtu stran a datu přidělení schvalovací doložky. Vyjdeme-li z těchto základních informací, zatím můžeme pouze konstatovat, že starší vydání *Radugy* se od novějších vydání liší počtem stran, které je způsobené především jiným rozdělením učiva do jednotlivých dílů. Název učebnice se změnil z původního *Raduga* na *Raduga po-novomu* a následně na *Raduga plus*. Autoři zvolili odlišný název z toho důvodu, že při zpracování učebnice došlo k určitým změnám z pohledu lingvodidaktických přístupů. Z výše uvedené tabulky č.3 rovněž vyplývá, že na zpracování téměř všech učebnic se podílel stejný autorský kolektiv. Určitou samozřejmostí pro celostátně užívané učebnice je fakt, že všechny učební soubory *Raduga* obdržely schvalovací doložku. Poslední vydanou učebnicí učebnicového souboru je učebnice *Raduga plus 1*. Vydání dalších dílů *Raduga plus 2* a *Raduga plus 3* je plánováno na léto 2019. Vydání pětidílného souboru *Raduga po-novomu* představuje nové zpracování a přepracování původního učebnicového souboru *Raduga*. Jednotlivé díly jsou určeny pro začátečníky již od 13 let a odpovídají úrovní A1-B1 podle SERR pro jazyky. Zcela novým přepracovaným vydáním je tedy třídílná řada *Raduga plus*, předpokládá se osvojení ruského jazyka na úrovni A1-A2.

3.1.1 VNĚJŠÍ PODOBA UČEBNÍCH SOUBORŮ RADUGA

Nyní se pokusíme analyzovat jeden komplementární díl každého učebnicového souboru *Raduga*. V níže uvedené tabulce č. 4 budeme zkoumat námi analyzované učebnice podle různých kritérií, např.: počet dílů, počet stran, vnější podoba učebnice, grafická podoba učebnice, motivy na obálce učebnic apod. Při zkoumání různých kritérií se také pokusíme vyvodit obecné tendence.

Kritérium	Raduga	Raduga po- novomu	Raduga plus	Vývoj – novější stav	Obecné tendence
Počet dílů	3	5	1 (celkem budou díly tři, vydání dalších dvou dílů je plánováno na léto 2019)	Učivo je rozděleno do více dílů	Učebnice se v současnosti dělí na více dílů a částí, které mívají spíše podobu sešitu s učivem, zpravidla rozpočítaným na 1 rok nebo i pololetí, za účelem snížení zátěže.
Vazba učebnice	A4 – Měkké desky	A4 – Měkké desky	A4 – Měkké desky	Původní nejstarší vydání se od nejnovějšího tedy neliší.	Od 90. let 20. století se vyskytují učebnice s tvrdou vazbou v minimální míře.
Součásti učebnice	Pracovní sešit, audiokazeta, metodická příručka pro učitele, samotná učebnice	Pracovní sešit, příručka pro učitele, CD, samotná učebnice, <i>Flexibooks</i>	Pracovní sešit, příručka pro učitele, CD, samotná učebnice, <i>Flexibooks</i> , mapy, pexeso.	Základní části učebnice zůstávají neměnné. Nově je možné využívat <i>Flexibooks</i> již v <i>Raduze</i> po- novomu, následně i v <i>Raduze plus</i> .	Vývoj učebnic směřuje kupředu. Učebnice se obohacují o další didaktické prostředky, které napomáhají při výuce cizích jazyků. I jiné učebnice cizích jazyků přijímají

				Doplňkových materiálů přibývá.	výzvu moderní doby. Umožňují poslech a procvičování na internetových stránkách. Učebnice dnes tvoří nikoli jedna kniha, ale učebnicový soubor, a to zpravidla i s online digitální podporou. Nakladatelství Fraus například umožňuje zcela zadarmo použití "Word Trainer FRAUS", která slouží k procvičování slovní zásoby.
Počet stran	248	128	128	V novějších vydáních se počet stran výrazně snížil vlivem rozdělení učiva do více dílů	Je tendence snižovat počty stran učebnic tak, aby žáci nenosili do školy těžký náklad, a také rozsah učebnic přesně zacílit na rozsah učiva jednoho školního roku (někdy i pololetí).
Motiv na obálce	Skupina přátel ve věku přibližně 15 až 18 let, (kreslené).	Usmívající se dívka (fotografie). Název, logo, díl. Úroveň	Fotografie mladých lidí a památek v Rusku. Název, logo,	V nejstarším vydání <i>Radugy</i> jsou na obálce kreslené postavy lidí (přátel),	Ve všech učebnicích cizích jazyků, zejména pro SŠ, dominují motivy spojené s

	Název, logo, díl.	učebnice podle SERR pro jazyky. Jsou využity vnitřní desky učebnice (tiskací a psaná azbuka v podobě tabulky).	díl. Úroveň učebnice podle SERR pro jazyky. Jsou využity vnitřní desky učebnice (mapa RF).	v novějších vydáních jsou již fotografie. Na mladých lidí. Na obálce v nejstarším vydání je také znázorněn obrázek duhy tedy „радуги“, logo nakladatelství a název učebnic, plus díl. V nejnovějším díle <i>Raduga plus</i> se na obálce objevují též motivy reálií.	komunikací a přátelskou atmosférou: fotografie jednotlivců nebo skupinek radostných mladých lidí (vrstevníků cílové skupiny žáků). Výběrově jsou obálky doplňovány fotografií nějaké typického výjevu z reálií příslušné jazykové oblasti.
Motivační text (umístěný na začátku učebnice před obsahem)	<i>Со времени потона радуга является для людей уверением, что вперед такого потона не будет.</i>	<i>Со времени потона радуга является для людей уверением, что вперед такого потона не будет.</i>	Neobsahuje motto	V <i>Raduze 1</i> a <i>Raduze po-novomu 1</i> je uveden na začátku učebnice citát (motto učebnice), v nejnovějším vydání – <i>Raduga-plus 1</i> již autoři motto neuvádějí.	V jiných učebnicích cizích jazyků (např. učebnice anglického jazyka či německého jazyka) se motto neobjevují.
Obsah	Znázorněn na začátku učebnice v podobě tabulky, ve které je učivo systematicky rozděleno	Znázorněn na začátku učebnice v podobě tabulky, ve které je učivo systematicky rozděleno	Znázorněn na začátku učebnice v podobě tabulky, ve které je učivo systematicky rozděleno.	Ve vydání <i>Raduga</i> a <i>Raduga po-novomu</i> je znázorněn pouze obsah v podobě tabulky, v nové <i>Raduga plus</i> je	Změny provedené v učebnicích odpovídají obecným vývojovým tendencím. Přehledový obsah je nezbytnou

			<i>Raduga</i> plus prošla výraznou korekcí, pomocí obsahu se v učebnici lépe orientuje. (více)	knihy doplněna o celkový obsah učebnice (přehled učiva s uvedením příslušných stránek)	součástí všech moderních učebnic.
Piktogramy	Uvedení a grafické znázornění piktogramů které učebnici provázejí, na začátku učebnice (Nahrávky, Rozšiřující materiál, Doplnková cvičení).	Uvedení a grafické znázornění piktogramů, které učebnici provázejí, na začátku učebnice. V novějším zpracování <i>Radugy</i> jsou piktogramy obohaceny o několik piktogramů: Mluvení, Samostatná četba, Jak se kdo učí, Nahrávka klíče ke cvičením...	Uvedení a grafické znázornění piktogramů, které knihu provázejí, na začátku učebnice. V nejnovějším zpracování <i>Radugy</i> je piktogramů mnohem méně: Pro chytré hlavy (náročnější úkol), Jiná aktivita (např. práce ve dvojici, práce ve skupině), Moje portfolio (co už umím), Poslech (odkaz na číslo audiostopy).	Piktogramy prošly grafickou úpravou, jsou vyznačeny jinak, v novějších vydáních <i>Radugy</i> jsou piktogramy obohaceny o několik dalších piktogramů	Orientační symboly neboli piktogramy se v současných učebnicích objevují stále častěji.
Obrázky	Převládající ilustrace, ojediněle fotografie (reálie: známé osobnosti,	Převládající fotografie (reálie, konverzační situace), ojedinělé	Převládající fotografie (reálie, konverzační situace), ojediněle	Některé obrázky, které byly použity již ve starším vydání <i>Radugy</i> , prošly grafickou	Koncepce vizuální formy <i>Radugy</i> se vyvíjí v souladu s obecnými tendencemi s

	divadla, stanice metra apod. Ilustrátorem učebnice <i>Raduga 1</i> je Olga Tesařová, grafickou úpravu učebnice provedla Dana Doubravová.	obrázky kreslené – postavy lidí. Ilustrátorem učebnice <i>Raduga po-novomu 1</i> je Josef Pospíchal, grafickou úpravu a sazbu provedl vykonal Marek Novotný.	obrázky kreslené – postavy lidí. Ilustrátorem učebnice <i>Raduga plus 1</i> je Lukáš Fibrich, na návrhu, sazbě a grafické úpravě se podílel kolektiv autorů: Milada Hartlová, Marek Novotný, Alena Kubešová	úpravou. Obrázky působí na první pohled lépe. V nejnovějším vydání učebnice jsou ilustrace ztvárněny jiným ilustrátorem, který použil v mnoha případech stejnou předlohu.	každou další mutací učebnice měnit ilustrace i fotografie.
Podíl obrázků a textu	Text a obrázky jsou v učebnici využity rovnoměrně	Text a obrázky jsou v učebnici využity rovnoměrně	Text a obrázky jsou v učebnici využity rovnoměrně.	Podíl obrázků zůstává konstantní. Analyzované učebnice jsou bohatě ilustrované. Obrázky zastávají v učebnici důležitou motivační roli. Pomocí různých barev se v učebnici vyznačují určité důležité jevy například: učivo k zapamatování zeleně, vzory ke cvičením oranžově (platí	Obecná je naopak spíše tendence posílení vizuální složky učebnic.

				pro <i>Raduga po-novomu 1</i>). V <i>Raduze plus 1</i> jsou tyto jevy vyznačené odlišnými barvami: důležitá upozornění modře, doplňková cvičení červeně, rozšiřující materiály oranžově, co už umím tmavě modrou barvou. Barevné vyznačení určitých jevů v <i>Raduze 1</i> se nevyskytuje.	
--	--	--	--	---	--

Tabulka 4 – Vnější úprava a grafické zpracování učebnicových souborů *Raduga*

V níže uvedených tabulkách č. 5., 6., a 7. uvádíme využití piktogramů neboli orientačních symbolů v námi analyzovaných učebnicích *Raduga 1*, *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus 1*. V tabulce je nastíněn vývoj orientačních symbolů. Vidíme, že počet orientačních symbolů se v novějších vydáních učebnic výrazně zvýšil. Dle níže uvedených obrázků č. 12., 13., a 14. také vidíme, že orientační symboly v nových vydáních učebnic prošly grafickou úpravou.

	lekce č. 1	lekce č. 2	lekce č. 3	lekce č. 4	lekce č. 5	lekce č. 6	lekce č. 7	lekce č. 8	lekce č. 9	lekce č. 10	Celkem
Nahrávky	8	10	10	9	10	13	14	12	21	10	117
Rozšiřující materiály	0	0	0	3	7	8	7	9	14	8	63
Doplňková cvičení	1	1	0	1	1	3	4	6	4	4	25

Tabulka 5 - Frekvencovanost užití piktogramů, *Raduga 1*

	lekce č. 1	lekce č. 2	lekce č. 3	lekce č. 4	lekce č. 5	lekce č. 6	lekce č. 7	lekce č. 8	Celkem
Poslech a nahrávky	13	20	16	12	4	4	3	3	75
Mluvení	3	5	9	7	4	5	9	4	46
Samostatná četba	0	0	0	0	1	1	1	1	4
Jak se kdo učí	0	0	0	0	0	1	1	1	3
Nahrávka klíče ke cvičení	0	1	1	2	0	0	0	1	5
Doplňková cvičení	1	0	0	2	1	1	1	1	7
Rozšiřující materiály	0	4	3	6	4	6	12	5	40
Проверьте, чему вы научились	0	0	0	1	1	1	1	1	5

Tabulka 6 - Frekvencovanost užití piktogramů, *Raduga po-novomu 1*

	lekce č. 1	lekce č. 2	lekce č. 3	lekce č. 4	lekce č. 5	lekce č. 6	lekce č. 7	Doplňková cvičení	Celkem
Pro chytré hlavy (náročnější úkol)	0	0	0	0	0	1	0	1	1
Jiná aktivita (např. práce ve dvojici, práce ve skupině)	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Moje portfolio (co už umím)	1	1	1	1	1	1	1	0	7
Poslech (odkaz na č. audiostopy)	16	32	29	15	6	9	5	2	114

Tabulka 7 - Frekvencovanost piktogramů, *Raduga plus 1*

Raduga 1	Raduga po-novomu 1	Raduga plus 1
Nahrávky	Poslech a nahrávky	Poslech (odkaz na číslo audiostopy)
Rozšiřující materiály	Rozšiřující materiály	Rozšiřující materiály
Doplňková cvičení	Doplňková cvičení	Doplňková cvičení
	Mluvení	
	Samostatná četba	
	Nahrávka klíče ke cvičení	
	Jak se kdo učí	
	Проверьте, чему вы научились	Co už umím/Moje portfolio (co už umím)
		Jiná aktivita (např. práce ve dvojici, práce ve skupině)
		Pro chytré hlavy (náročnější úkol)

Tabulka 8 - Srovnání piktogramů a podbarvení v učebnicích *Raduga 1*, *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus 1*

Shrnutí: Analyzované učebnice provází orientační symboly, takzvané piktogramy. V učebnici *Raduga 1* jsou zobrazené pouze tři orientační symboly, které provází celou učebnici. Jsou to orientační symboly znázorňující nahrávky, rozšiřující materiály a doplňková cvičení. V novějším vydání učebnice *Raduga po-novomu 1* jsou orientační symboly rozšířeny o několik piktogramů, a tedy o: mluvení, samostatnou četbu, jak se kdo učí, nahrávku klíče ke cvičení, učivo k zapamatování, vzory ke cvičením a „проверьте, что вы научились“ (Ověřte, co jste se naučili). V učebnici *Raduga plus 1* jsou orientační symboly do značné míry zredukované na: poslech, moje portfolio, jinou aktivitu (např. práce ve dvojici, práce ve skupině) a pro chytré hlavy. Důležitá upozornění jsou zvýrazněna v učebnici blankytně modrou barvou, doplňková cvičení červenou barvou, rozšiřující materiály oranžovou barvou a látku „co už umím“ barvou modrou. Symboly plní v učebnici významnou orientační funkci. Díky orientačním symbolům se žáci dokážou v učebnici lépe vyznat a orientovat. Nyní bychom se chtěli pokusit co nejpřesněji objasnit, co znázorňují tyto orientační symboly. Podíváme-li se na níže uvedený obrázek č. 1., vidíme tři piktogramy. Zelený piktogram, znázorňující osobu, která hovoří, v učebnicích označuje cvičení, ve kterých budou žáci poslouchat nahrávky a řešit úlohy, či opakovat uslyšené. Tato cvičení slouží k procvičování správné ruské výslovnosti. Je velice důležité,

aby žáci, kteří, začínají se studiem jakéhokoliv cizího jazyka, slyšeli správnou výslovnost a zároveň se správné výslovnosti učili, takzvaně reprodukovali uslyšené. Ve výše uvedených tabulkách uvádíme frekventovanost užití piktogramu v učebnici *Raduga 1*, *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus*. Žlutý piktogram, na kterém je znázorněna postava chlapce označuje učební látku v podobě rozšiřujících materiálů. Rozšiřující materiály v učebnici *Raduga* se objevují v podobě nejrůznějších básniček, textů, písniček a podobně. Rozšiřující materiály poskytují takzvané informace navíc. Slouží k rozšiřování vědomostí, a také slouží jako zdroj motivace. Další, fialový piktogram zobrazuje chlapce, který zvedá cvičební nástroj – piktogram je použit ve starším vydání *Radugy*. Používá se pro označení doplňkových cvičení, která jsou určena k procvičování. Jedná se o procvičování nad rámeček jednotlivých kapitol. Takovým způsobem si mohou žáci znovu procvičit a zdokonalit si své vědomosti. Jak jsme se již zmínili, v novějším vydání *Radugy* je orientačních symbolů více. Orientační symboly, které byly již ve starém vydání, mají v nové *Raduze* novou grafickou podobu, ovšem funkci mají stejnou. Nově použitý orientační symbol mluvení má za úkol žáky upozorňovat na fakt, že v jednotlivých cvičeních budou reprodukovat uslyšené informace. Smyslem je rozvíjení komunikační kompetence. Nově je zařazen orientační symbol, označující samostatnou četbu. Takto označená cvičení jsou určena k samostatné četbě žáků. Na ně pak navazují další cvičení, ověřující pochopení textu. Orientační symbol s názvem „Jak se kdo učí?“ je znázorněn v učebnici vždy na konci kapitoly spolu s orientačním symbolem ve tvaru vlajky Evropské unie. Slouží jako zpětná vazba k dané kapitole, vyzývá žáky k zamýšlení nad tím, zda pochopili probranou látku, k vyjmenování látky kterou již ovládají, případně otázky v čem by se mohli ještě zdokonalit. Orientační symbol ve tvaru klíče se objevuje v učebnici vždy s orientačním symbolem, který označuje nahrávku. Jedná se o klíč, o řešení k danému cvičení. Dále je důležité zdůraznit, že v novém vydání *Radugy* je učivo určené k zapamatování, zvýrazněno zelenou barvou. K některým cvičením v učebnici jsou uvedené také vzory, jak mají žáci jednotlivá cvičení řešit. Tyto vzory jsou v učebnici vyznačeny oranžovou barvou. Využití ukázek případného možného řešení považujeme za vhodné.

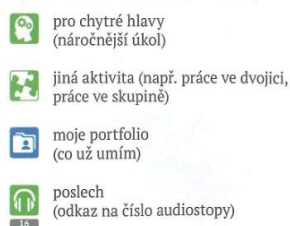

Obrázek 1 - Piktogramy, *Raduga 1*

Obrázek 2 - Piktogramy, *Raduga po-novomu 1*

Symbole užívané v učebnici, vysvětlivky:

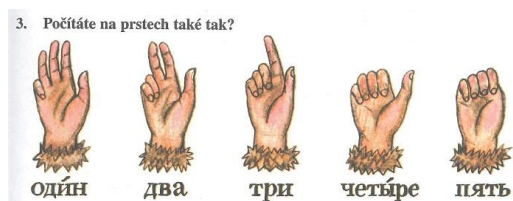

Obrázek 3 - Piktogramy, *Raduga plus 1*

Celkové shrnutí kapitoly: Při analýze jsme zkoumali učebnice *Raduga 1*, tedy nejstarší vydání učebního souboru *Raduga*, *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus 1*. Všechny učebnice mají měkké desky, což sebou nese jisté výhody ale také nevýhody. Značnou výhodou vidíme v tom, že učebnice s měkkými deskami váží samozřejmě méně než učebnice s deskami tvrdými. Výhodou je menší zátěž pro děti, nevýhodou je rychlejší opotřebení materiálu. Učebnice se rovněž liší počtem stran. Učebnice *Raduga 1*, která byla vydána v roce 1996, obsahuje 248 stran, *Raduga po-novomu 1* pouze 128 stran. Nejnovější vydání *Radugy* má celkový počet stran 128 (důvodem je rozvržení učiva do více dílů). Rozvržení obsahu v učebnicích je na úvodních stranách v podobě tabulky. Nejnovější přepracované vydání *Radugy* je navíc doplněno celkovým obsahem učebnice, v knize se díky celkovému obsahu lépe orientuje. V přílohách č. 1., 2., a 3. uvádíme jak obsah staršího vydání učebnice, tak obsah učebnic nových. Jediný rozdíl spočívá v tom, že v nových učebnicích jsou tabulky rozšířeny o jeden sloupec, který znázorňuje texty určené k samostatné četbě.

Obrázky hrají v učebnicích důležitou motivační úlohu. Ilustrace nechybí ani v jednom díle, ba naopak učebnici provázejí různé ilustrace ať už v podobě fotografií či kreslených obrázků. Ve starším vydání *Radugy* ovšem převládají obrázky kreslené, fotografie se objevují v menší míře. Použité fotografie představují známé osobnosti, divadla, stanice

metra a podobně. Naopak v novém vydání *Raduga po-novomu* a *Raduga plus*, jak jsme se již zmínili, převládají fotografie, kreslené obrázky jsou zařazeny minimálně. Mnohé obrázky v učebnicích mají podobný základ, ovšem díky pokročilým možnostem moderních informačních technologií, jsou upravené. Domníváme se, že bylo vhodné, pokud některé obrázky ilustrativní povahy, prošly určitou korekcí. Níže lze porovnat obrázky z prvních kapitol obou učebnic, které znázorňují počítání v ruském jazyce. Můžeme si všimnout, jak počítají na prstech představitelé různých kultur. Rusové při počítání na ruku postupují v opačném pořadí než Češi.

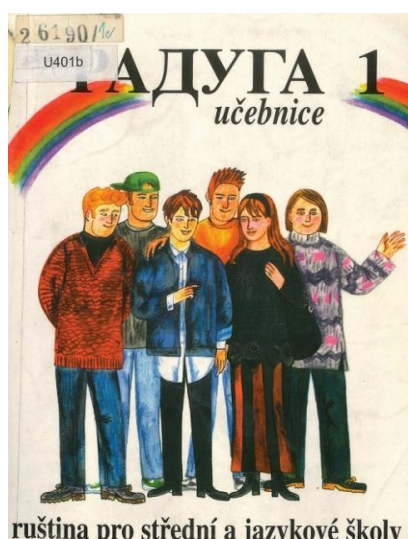
Obrázek 4 - Počítání na prstech *Raduga 1*

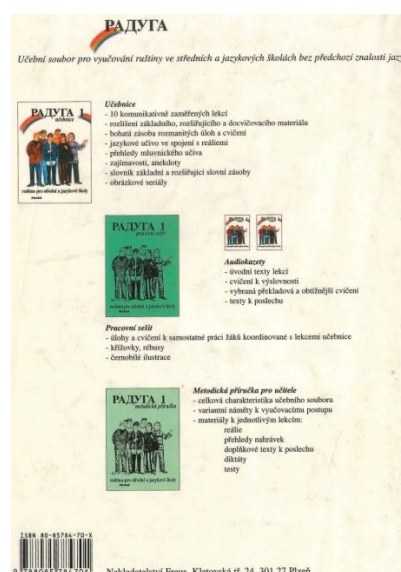
Obrázek 5 - Počítání na prstech, *Raduga po-novomu 1*

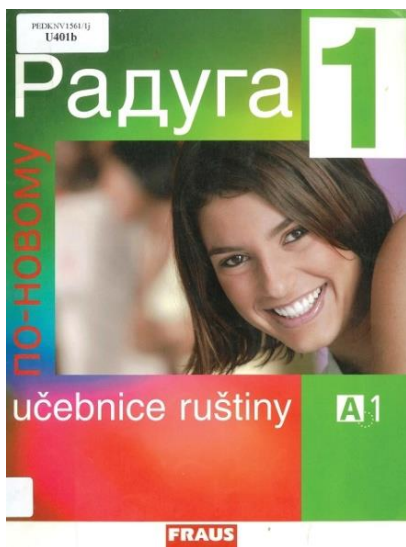
Obrázek 6 - Počítání na prstech, *Raduga plus 1*

Obrázek 7 - Přední obálka nejstaršího vydání učebnice *Raduga 1*

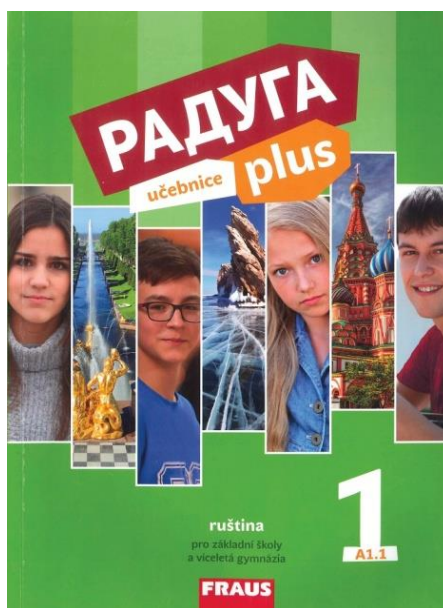
Obrázek 8 - Zadní obálka nejstaršího vydání učebnice *Raduga 1*

Obrázek 9 – Přední obálka nově zpracované učebnice *Raduga po-novomu 1*

Obrázek 10 - Zadní obálka nově zpracované učebnice *Raduga po-novomu 1*

Obrázek 11 - Přední obálka nejnovějšího zpracování učebnice *Raduga plus 1*

Obrázek 12 - Zadní obálka nejnovějšího vydání učebnice *Raduga plus 1*

Азбука

А а	<i>Аа</i>	а	а	К к	<i>Кк</i>	к	ка	Х х	<i>Хх</i>	х	ха
Б б	<i>Бб</i>	б	ба	Л л	<i>Лл</i>	л	эль	Ц ц	<i>Цц</i>	ц	ца
В в	<i>Вв</i>	в	ва	М м	<i>Мм</i>	м	эм	Ч ч	<i>Чч</i>	ч	ча
Г г	<i>Гг</i>	г	га	Н н	<i>Нн</i>	н	эн	Ш ш	<i>Шш</i>	ш	ша
Д д	<i>Дд</i>	д	да	О о	<i>Оо</i>	о	о	Щ щ	<i>Щщ</i>	щ	ща
Е е	<i>Ее</i>	е	е	П п	<i>Пп</i>	п	пэ	Ъ ъ	<i>Ъъ</i>	ъ	ъ
Ё ё	<i>Ёё</i>	ё	ё	Р р	<i>Рр</i>	р	эр	Ы ы	<i>Ыы</i>	ы	ы
Ж ж	<i>Жж</i>	ж	жа	С с	<i>Сс</i>	с	эс	Ь ь	<i>Ьь</i>	ь	ь
З з	<i>Зз</i>	з	за	Т т	<i>Тт</i>	т	тэ	Э э	<i>Ээ</i>	э	э
И и	<i>Ии</i>	и	и	У у	<i>Уу</i>	у	у	Ю ю	<i>Юю</i>	ю	ю
Й й	<i>Йй</i>	й	й	Ф ф	<i>Фф</i>	ф	эф	Я я	<i>Яя</i>	я	я

Оbrázek 13 - Azbuka, nově zakomponovaná ve vnitřních deskách učebnice *Raduga po-novomu 1*

Оbrázek 14 - Mapa RF, nově zakomponovaná ve vnitřních deskách učebnice *Raduga plus 1*

3.1.2 ANALÝZA VNĚJŠÍ PODOBY OBALŮ UČEBNIC RADUGA

Námi analyzované učebnice *Raduga 1*, *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus 1* se v mnoha ohledech shodují. Nalézáme ovšem i některé odlišnosti. Obálky učebnic znázorňujeme na obrázcích 4, 5, 6, 7, 8 a 9. Na všech třech obálkách učebnic je vždy uváděn název publikace: nejstarší díl - *Raduga 1*, novější vydání - *Raduga po-novomu 1* a nejnovější vydání - *Raduga plus 1*. Jak můžeme vidět na obrázcích, na deskách nejstaršího vydání je umístěn obrázek šesti přátel. Nad přáteli je znázorněna duha. Na deskách novějšího vydání je fotografie usmívající se dívky. Na nejnovějším vydání jsou fotografie mladých lidí a také tři fotografie památek v RF. Lidé na obrázcích se usmívají, myslíme si, že tím autoři navozují dobrou vstupní atmosféru.

Na každém předním obalu učebnice je umístěno logo nakladatelství, v našem případě je to nakladatelství *FRAUS*. V novějších vydáních na rozdíl od nejstaršího vydání se také na přední obálce učebnice znázorňuje úroveň SERR pro jazyky. Na přebalu *Radugy 1* se tato informace neobjevuje, protože v době jejího vydání, tedy v r. 1996, SERR pro jazyky neexistoval.

V *Raduze plus 1* je na přední obálce znázorněna také informace pro jaký typ školy je kniha určena, v *Raduze 1* je tato informace na zadním obalu učebnice. V *Raduze po-novomu 1* tato informace chybí.

Zadní strany učebnic jsou věnovány především informacím o dalších dílech učebnic a jejich součástech. Obsahují také informace o nakladatelství a ISBN. Jedná se určitou reklamou ze strany vydavatele. Žáci si tak mohou všimnout dalších učebnic a případně si je koupit. V nejnovějším vydání *Radugy* je zadní strana doplněna odkazy na interaktivní učebnice a aplikace spojené s procvičováním slovní zásoby. Rovněž se zde uvádí, že učebnice získala doložku MŠMT.

Učebnice tedy od 1. vydání prošly výraznými grafickými změnami. První a poslední stránky učebnice (obaly) jsou výrazně obohaceny o důležité informace.

3.1.3 ANALÝZA VNITŘNÍHO ROZVRŽENÍ UČEBNIC RADUGA

Námi analyzované učebnice jsou dělené na kapitoly. V nejstarším vydání jsou kapitoly rozdělené na podkapitoly pomocí římských číslic. V novějších vydáních jsou již kapitoly rozdělené na podkapitoly pomocí víceúrovňového členění. Díky víceúrovňovému seznamu se v učebnici lze lépe orientovat. Jak ve starším vydání tak i v nových vydáních učebnic *Raduga* nové kapitoly začínají obrázky, které souvisí s daným tématem kapitoly. V

nejstarším vydání jsou pouze obrázky, v některých kapitolách jsou doplněny úvodními texty například v podobě dialogů. V novějším vydání je úvod kapitol značně inovován. I nadále nalézáme obrázky s texty, kreslená podoba byla nahrazena fotografiemi. V nejnovějším díle *Raduga* jsou v úvodu kapitol nově umístěny informace o tom, co se žák v dané lekci naučí; informace má podobu tabulky (např.: *Raduga plus 1 - Lekce 1 - Co se naučíš - představit se, říct, jak se kdo jmenuje, říct kdo to je*).

Další rozdíl nalézáme také v zápatí kapitol. V nejstarším vydání učebnice na konci kapitol není žádné shrnutí, či prvky sebehodnocení. V novějších vydáních učebnice jsou již na konci kapitol uvedené tabulky se shrnutím informací a znalostí, které má žák již ovládat. Učebnice *Raduga po-novomu* a *Raduga plus* mají v jednotlivých lekcích postranní lišty, ve kterých jsou znázorněny různé odkazy určené k dalšímu studiu, mezipředmětové otázky k zamýšlení, či piktogramy označující "jak se kdo učí". K orientačnímu symbolu jsou připojené otázky typu: "Jak kdo postupuje při čtení neznámého textu? Následují různé varianty odpovědí: " 1. Čtu a překládám text po větách. Slova, kterým nerozumím, hledám ve slovníku. 2. Čtu text souvisle, nezdržuji se slovy, která neznám. Snažím se přibližně pochopit celkový smysl textu. 3. Čtu dost pomalu, význam neznámých slov odhaduji podle souvislosti nebo podle podobnosti s češtinou." ³⁸ Následují otázky typu: "Který postup považujete za nejlepší? Jak postupujete vy?"³⁹ Využití otázek a orientačních symbolů řadíme k důležitým prvkům sebehodnocení žáka a jejich použití hodnotíme velice kladně.

3.2 OBSAHOVÁ STRÁNKA UČEBNÍCH SOUBORŮ RADUGA

V níže uvedené tabulce č. 9 uvádíme úrovně SERR pro jazyky jednotlivých učebnic *Raduga*.

	Raduga 1	Raduga 2	Raduga 3	Raduga po-novomu 1	Raduga po-novomu 2	Raduga po-novomu 3	Raduga po-novomu 4	Raduga po-novomu 5	Raduga plus 1
Úrovně SERR pro jazyky	SERR pro jazyky bylo vyvinuto déle	SERR pro jazyky bylo vyvinuto o déle	SERR pro jazyky bylo vyvinuto o déle	A1	A1	A2	A2	B1	A1.1

Tabulka 9 - Učebnicový soubor *Raduga*, úrovně SERR pro jazyky

³⁸ JELÍNEK, Stanislav a kol. *Raduga po-novomu1*. Nakladatelství Fraus, 2007. s.93.

³⁹ JELÍNEK, Stanislav a kol. *Raduga po-novomu1*. Nakladatelství Fraus, 2007. s.93.

Kritérium	Raduga 1	Raduga po- novomu 1	Raduga plus 1	Komentář	Obecné tendence
Témata	Témata a názvy lekcí uvádíme v příloze č. 1.	Témata a názvy lekcí uvádíme v příloze č. 2.	Témata a názvy lekcí uvádíme v příloze č. 3.	Témata se v učebnici v jádru nezměnila. Došlo sice k určitým změnám, ale ne radikálním. Počet lekcí se změnil, což je ovlivněno rozdělením učiva do více dílů. Základní témata tedy v učebnici zůstala (Jak se jmenuješ? Seznámíme se? Mluvíte rusky? Na návštěvě? apod.). V nejstarším vydání bylo témat více, následně byly přeneseny do dalších dílů (ovšem ne všechna témata).	Počet témat v učebnicích se výrazně zmenšuje, z důvodu rozdělení učiva do více dílů. Náměty témat (tj. seznámení, na návštěvě, rodina, apod.) jsou téměř ve všech cizojazyčných učebnicích podobné, vzhledem k požadavkům RVP a SERR.
Struktura lekce	Struktura lekce se v zásadě nezměnila.	Struktura lekce se v zásadě nezměnila.	Struktura lekce se v zásadě nezměnila.	Úvod lekce se změnil, v nejstarším vydání se	

				objevují pouze ilustrace související s tématy lekcí plus občasné využití návodných dialogů. V novějších vydáních se objevují tzv. živé úvody do lekcí.	
Uvedení abekedy	První čtyři kapitoly.	První čtyři kapitoly.	První čtyři kapitoly.	Všechny díly abekedy obsahují předabukovo u část, ve které se žáci nejprve seznamují s jednotlivými písmeny a jejich zvukovou realizací, ruským přízvukem, redukcí a intonací řeči.	U učebnic ruštiny má předabukovo u část pouze učebnice <i>Pojechali!</i>
Uvedení fonetiky	Provází celou učebnici.	Provází celou učebnici.	Provází celou učebnici.	Uvedení fonetiky je ve formě akustické a také artikulační. Nejdříve žáci poslouchají, následně opakují. Fonetická	Obecná tendence je vracet do učebnic cizích jazyků úvodní fonetický kurz. Některé učebnice vydělují procvičení fonetiky

				<p>cvičení jsou v učebnicích převážně vždy na začátku lekcí, v průběhu lekcí se vyskytují v menší míře. K procvičování výslovnosti se využívají například básničky či jazykolamy.</p>	<p>zvláštní oddíly lekcí. K nácviiku výslovnosti jsou více využívány autentické materiály.</p>
<p>Uvedení slovní zásoby</p>	<p>V lekcích není možné definovat přesné místo uvedení slovní zásoby. Slovní zásoba je uvedená v každé lekci. Na konci učebnice je k dispozici slovník rusko-český základní slovní zásoby a rusko-český rozšiřující slovní zásoby.</p>	<p>V lekcích není možné definovat přesné místo uvedení slovní zásoby.</p>	<p>V lekcích není možné definovat přesné místo uvedení slovní zásoby.</p>	<p>Slovní zásoba v lekcích uvedena pokynem "Zapamatujte si". V <i>Raduze po-novomu 1</i> a <i>Raduga plus 1</i> již není obsažen slovníček na konci učebnice. Slovní zásoba se v zásadě nezměnila, v lekcích nalézáme stejnou slovní zásobu. U nové slovní zásoby se uvádí též lexikografická charakteristika slov (např. rod</p>	<p>Cizojazyčné učebnice (např. učebnice anglického jazyka, německého jazyka) mají slovní zásobu uvedenou na konci učebnice v slovnících.</p>

				a tvary). Ve slovníku jsou též obsaženy fráze.	
Uvedení gramatiky	Znázornění gramatiky v zelených tabulkách. Gramatika je vysvětlena v českém jazyce. Vysvětlení gramatických jevů převládá pomocí postupu induktivního.	Znázornění gramatiky v zelených tabulkách. Gramatika je vysvětlena v českém jazyce. Vysvětlení gramatických jevů převládá pomocí postupu induktivního.	Znázornění gramatiky v zelených tabulkách. Gramatika je vysvětlena v českém jazyce. Vysvětlení gramatických jevů převládá pomocí postupu induktivního.		Po tendenci omezit gramatický materiál se do učebnic vrací systematický výklad gramatiky. Převládá přístup induktivní, kdy jsou k vyvození pravidla na základě příkladů vedení sami žáci.
Přítomnost českého jazyka	Zadání se objevují jak v ruském tak i českém jazyce. V učebnici se objevují též překladová cvičení. Žáci mají za úkol překládat jednoduché texty z českého jazyka do ruského.	Zadání se objevují jak v ruském tak i českém jazyce. V učebnici se objevují též překladová cvičení. Žáci mají za úkol překládat jednoduché texty z českého jazyka do ruského.	Zadání se objevují jak v ruském tak i českém jazyce. V učebnici se objevují též překladová cvičení. Žáci mají za úkol překládat jednoduché texty z českého jazyka do ruského.	Ve všech dílech se ze začátku učebnice objevují většinou zadání cvičení v mateřském jazyce, v pokročilých lekcích se zadání cvičení objevují spíše v ruském jazyce.	Po tendenci omezit přítomnost rodného jazyka se do učebnic funkční použití českého jazyka vrací, tj. v zadáních, překladových slovníčcích, vysvětlení gramatiky. Překladová cvičení se objevují v

					malé míře (překlad do češtiny velmi zřídka).
Rozšiřující texty	Medailonky významných umělců, spisovatelé, zpěváci).	Medailonky významných umělců, spisovatelé, zpěváci).	Rozšiřující autentické texty, které souvisí s jednotlivými lekcemi např. v lekci "Volný čas" se uvádí rozšiřující texty o žánrech filmů či názvy hudebních nástrojů.	Učebnice <i>Raduga 1</i> a <i>Raduga po-novomu 1</i> se shodují v rozšiřujících textech (medailonky významných umělců, spisovatelé, zpěváci - Vysockij, Puškin, Pasternak, Tolstoj aj.) <i>Raduga plus 1</i> se zásadně liší, neobjevují se zastaralé texty například v podobě písně V. Vysockého. Texty jsou inovovány.	
Reálie/interkulturační komunikační kompetence	Z pohledu dnešní doby jsou ilustrace reálií v učebnici zastaralé. Učebnice obsahuje reálie z různých oblastí např.	Obrázky a ilustrace reálií jsou značně inovovány. V jednotlivých kapitolách jsou znázorněny důležité informace a rozdíly mezi ČR a RF (např.	V učebnicích se uvádí novější informace. Učebnice obsahuje mapu RF.	V učebnicích se uvádějí novější informace.	Výuka cizích jazyků se posouvá od výkladu o reáliích k rozvíjení několikasklozkové IKK. V učebnicích je nový přístup však

	geografie, umění, historie apod. V učebnici jsou například zobrazeny památky v Moskvě, plán metra, stanice metra, známé osobnosti atd.	v Rusku se na schránkách neuvádí jméno ale pouze číslo bytu).			aplikován velmi málo, převládá důraz na znalosti o určité zemi, ne na dovednosti vyplývající z kulturních specifik. Do učebnic cizích jazyků bývají často integrovány prvky multikulturní výchovy.
Mezipředmětové vztahy	Na mezipředmětové vztahy není kladen velký důraz.	Obsahuje mezipředmětové vztahy (např. v lekci seznámení jsou obsaženy otázky typu: Kdo první podává ruku? Představujeme dříve dívku chlapci nebo chlapce děvčeti?) Otázky se týkají občanské výchovy. Podobných otázek je v postranních lištách více, a týkají se	Mezipředmětové vztahy se objevují a používají podobně jako u učebnice <i>Raduga ponovomu 1.</i> Mezipředmětové vztahy obsažené v učebnici nemají žádnou strukturu, objevují se v jednotlivých lekcích tehdy, když to autoři uznají za vhodné.	Učebnice prošly velkými změnami, které se opírají o změny v kurikulárních dokumentech.	Rozvíjení mezipředmětových vztahů s konkrétními náměty se stalo standardní součástí učebnic cizích jazyků.

		různých předmětů, např. českého jazyka, přírodopisu a pod.			
Klíčové kompetence	V době vydání učebnice nebyly klíčové kompetence definovány, i přesto jsou naplněné.	Jsou naplněné	Jsou naplněné	Klíčové kompetence s ohledem na RVP jsou naplněné ve všech učebnicích (ne všechny, pouze některé jsou v učebnici zastoupené: kompetence k učení, k řešení problému, komunikativní).	Rozvíjení klíčových kompetencí je prováděno spíše intuitivně. Přirozeně je rozvíjena kompetence komunikační a kompetence k učení (prvky portfólia, vědomé učební strategie).
Prvky sebehodnocení	Neobsahuje prvky sebehodnocení.	Obsahují prvky sebehodnocení, pomocí návodných otázek, pomocí tabulek apod. Prvky portfólia ("naučím se" a "už umím").	Obsahují prvky sebehodnocení, pomocí návodných otázek, pomocí tabulek apod. Prvky portfólia ("naučím se" a "už umím").	Prvky sebehodnocení mají stále velmi důležitou roli.	Prvky sebehodnocení řadíme k moderním trendům ve vývoji učebnic, který definuje SERR a EJP a též klíčové kompetence dle RVP. Do učebnic se zařazují prvky portfólia.
Motivační faktory	Motivace zprostředko-	Motivace zprostředko-	Motivace zprostředka-	V nově přeprocova-	Cizojazyčné učebnice

vaná pomocí ilustrací. V jednotlivých lekcích jsou uvedené ilustrace patřící k jednotlivým lekcím.	vaná pomocí inovovaných ilustrací, doplňujících otázek, odkazů a pod. Pomocí odkazů si žáci mohou dohledat více informací k danému tématu. Pomocí odkazu se také uplatňují mezipředmětové vztahy.	vaná pomocí inovovaných ilustrací, doplňujících otázek, odkazů a pod.	ných učebnicích se motivační faktor výrazně zvýšil.	zvyšují podíl motivační složky: oslovení žáka, ukázání jeho pokroku, důraz na to, co žák umí, ne na to, co neumí, vysvětlení smysluplnosti učení se cizímu jazyku.
--	---	---	---	--

Tabulka 10 - Obsahová stránka učebnicových souborů *Raduga*

Shrnutí: Učebnice *Raduga po-novomu* a *Raduga plus* prošly určitými změnami. **Pětidílný soubor učebnic nyní odpovídá úrovni stanovené rámcem (SEERR), který jsme již popisovali v teoretické části diplomové práce. Považujeme za důležité zmínit, že v obou učebnicích je zachováno zadávání cvičení v mateřském jazyce.**

V námi analyzovaných učebnicích je v prvních čtyřech kapitolách v záhlaví znázorněna azbuka. V prvních třech kapitolách je uváděna celá azbuka, a tučně jsou vyznačena ta písmena, která by se měli žáci v jednotlivých kapitolách naučit. Ve třetí lekci ve všech třech učebnicích jsou již všechna písmena vytištěna tučně. Celkový přehled azbuky se uvádí naposledy ve čtvrté lekci.

Důležitým rozdílem v učebnicích je celkové pojetí jednotlivých lekcí. V novém pětidílném souboru *Raduga po-novomu* obsahují kapitoly takzvaný úvod do kapitol, a také shrnutí kapitoly. V úvodu kapitoly jsou nastíněna hlavní podtémata jednotlivých kapitol, což ve staré *Raduze* není. Na konci kapitol se uvádějí gramatické jevy s cílem opakování. Jedná se o jevy, které si žáci měli v dané lekci osvojit.

První díly *Radugy* se také liší celkovým počtem lekcí. Starší vydání *Radugy* má 10 kapitol, zatímco novější vydání *Radugy* pouze osm, *Raduga plus* je dokonce zredukována na 7 kapitol. Obsahy kapitol uvádíme v příloze 1, 2 a 3 v příloženém obrázku. Starší *Raduga 1* obsahuje v posledních dvou kapitolách navíc lekce s názvy: 1) Сегодня мы будем ходить

по магазинам. В метро. На улице. В магазине „Людмила“, 2) Поедем в Санкт-Петербург. Дорогая Таня! Приезжайте в Прагу! Kapitoly obsahují informace, které jsou stále aktuální, proto by mohly být zařazeny také do nově zpracované *Radugy*. V nejnovějším vydání *Radugy plus* chybí na rozdíl od *Radugy po-novomu* kapitola s názvem „Знакомство. Объявления“.

Zmiňovali jsme se již o **rozšiřujících materiálech** ve všech učebnicích. Je zajímavé, že rozšiřující materiály jsou téměř totožné u obou učebnic. Ve starším vydání *Radugy* můžeme najít například: píseň Vladimíra Vysockého – Песня о друге. Tuto píseň zahrnuje též novější vydání. Vladimír Vysockij byl ruský básník, písničkář a také herec, který se narodil v roce 1938. Tento známý ruský herec zemřel v roce 1980. V obou vydáních *Radugy* je tedy zakomponovaná jeho píseň. Vzhledem ke stáří dané písně, považujeme za nevhodné její využití v novém vydání *Radugy*. Dle našeho názoru by se učebnice měla aktualizovat i v rámci doplňkových textů, rozšiřujících materiálů a podobně. V nejnovějším vydání *Radugy* již tato píseň není obsažena v rozšiřujících materiálech.

Slovní zásoba a některé texty jsou v novém vydání *Radugy* značně aktualizované v porovnání s původním vydáním *Radugy*. Slovní zásoba se v obou prvních dílech uvádí přímo v lekcích a je označena pokynem – „Zapamatujte si“. Jak jsme se již zmínili, slovní zásoba je uváděna přímo v jednotlivých lekcích. Je situovaná vždy ke konci lekce, znázorněna je ve dvou sloupcích. Ruská slovíčka k zapamatování jsou vytištěna tučně a český překlad je uváděn ve druhém sloupci. Starší vydání *Radugy* obsahuje také na konci učebnice Rusko-český slovník, zatímco novější vydání učebnice již tento slovník nemá.

V obou prvních dílech učebnice je kladen velký důraz na psanou azbuku. Je důležité, aby žáci uměli psát psanou azbukou a aby uměli číst texty, vytištěné azbukou. Již od první lekce se v učebnicích objevují texty, které mají žáci za úkol přečíst. Tyto texty jsou v podobě psané azbuky. Jak jsme již zmiňovali, v učebnici se do 4. lekce objevuje azbuka v záhlaví kapitol. V první lekci jsou v obou učebnicích vyznačena písmena: А, Б, В, Е, К, М, Н, О, Т, У, Э, Я. Texty, které si tedy mají žáci přečíst, obsahují pouze písmena, která se mají v dané lekci naučit. Tento text je obsažen v prvních kapitolách všech námi analyzovaných učebnic. Znění textu je opět totožné pro oba dva díly, je tedy nutné konstatovat, že v mnoha případech k aktualizaci textů nedošlo. Vzhledem k tomu, že texty jsou stále aktuální, není zapotřebí je nějakým způsobem aktualizovat či měnit. V dalších kapitolách se počet naučených písmen rozšiřuje. Od čtvrté lekce, kdy se předpokládá, že žáci již zvládli celou azbuku, mohou číst texty bez jakéhokoli omezení. V učebnici je tedy

kladen důraz na schopnost číst texty v psané podobě, v pracovním sešitě je naopak kladen důraz na schopnost psát psanou azbukou. Toto se týká ovšem pouze učebnice *Raduga po-novomu*, protože starší vydání *Raduga* nemělo žádný pracovní sešit.

Nyní bychom se chtěli zaměřit na výslovnost v obou porovnávaných učebnicích. Velký důraz je kladen na výslovnost v ruském jazyce. Z tohoto důvodu mají veškerá slova v ruském jazyce označený přízvuk. Toto tvrzení se týká jak staršího, tak i nového vydání. Dále, jak jsem již zmiňovali, k procvičování výslovnosti slouží cvičení spojená s poslechem. Učebnice obsahují různé typy cvičení, a právě to bude předmětem zkoumání v následujících kapitolách.

3.3 UČEBNICE DLE MODELOVÉ STRUKTURY

V teoretické části naší diplomové práce jsme uvedli modelovou strukturu učebnice podle J. Průchy. Autor rozděluje učebnici do tří částí: jedná se o aparát prezentace učiva, aparát řízení učiva a aparát orientace.

Mezi nejstarším vydáním *Radugy*, *Radugou po-novomu* a *Radugou plus* došlo k určitým změnám. Na níže uvedených obrázcích č. 15, 6, 17, 18 můžeme vidět nově zakomponované odkazy na liště učebnice *Raduga po-novomu 1*. Žáci tak získávají určité informace, které se týkají probíraného učiva. S pomocí odkazů si mohou své znalosti prohloubit, buď samostatně či skupinově ve třídě i s vyučujícím. Takovéto lišty původní učebnice neobsahuje. Obrázek č.16 prezentuje další odkaz na liště učebnice *Raduga po-novomu 1*. Domníváme se, že konkrétní informace na liště je užitečná, zprostředkovává informaci o životě v Rusku. Využití odkazu na lištách učebnice považujeme za výtečný nápad.

Dále bychom chtěli upozornit na mezipředmětové vztahy, kterým je věnována pozornost až v novějších vydáních učebnicového souboru *Raduga*, tedy *Raduga po-novomu* a *Raduga plus*. Na obrázku č.17 uvádíme příklad využití mezipředmětových vztahů v učebnici *Raduga po-novomu 1*. Žáci se v této lekci učí o Lvu Nikolajeviči Tolstém, v odkazu na liště učebnice se uvádějí základní informace o spisovateli, v jaké době tvořil, jeho nejznámější díla apod. Dále autoři učebnice pokládají otázky typu: "*Ke které historické události se vztahuje román "Vojna a mír?" Kteří čeští spisovatelé byli současníky L.N. Tolstého?*" Konstatujeme tedy, že se v učebnici prolínají mezipředmětové vztahy. Díky podobným otázkám a odkazům mají žáci možnost dát do souvislosti některé

historické události, připomenout si či zopakovat již probranou látku z českého jazyka. **Mezipředmětové vztahy** jsou tedy zařazovány až u novějších vydání *Radugy*. Tuto změnu opět hodnotíme pozitivně.

V nově přepracovaných učebnicích se také objevují **prvky sebehodnocení**, takzvané **portfolio**. Příklad sebehodnocení znázorňujeme na níže uvedeném obrázku č. 19. Díky takovým tabulkám si žáci mohou uvědomit, jakou látku již zvládli, mohou si vytvářet své vlastní portfolio. Tabulky se nachází na konci lekcí a jsou určené k opakování probrané látky. Se sebehodnocením se opět můžeme setkat až u novějších vydání učebnic *Raduga po-novomu* a *Raduga plus*.

М. В. Ломоносов

Kdo byli
M. V. Lomonosov
a kníže
Vladimír I.?
Co o nich víte?
Vzpomeňte si,
vyhledejte v en-
cyklopedii, nebo
na internetu.

**Obrázek 15 - *Raduga po novomu 1*,
využití odkazů na liště učebnice**

Pokud někoho
hledáte v Rusku,
musíte přesně
vědět číslo bytu,
protože v domě na
schráncích se
neuvádí jméno, ale
číslo bytu.

Znáte důležitá
telefonní čísla
v České republice?

**Obrázek 16 - *Raduga po-novomu 1*, využití
odkazů na liště učebnice**

Л. Н. Толстой
(1828–1910)

Русский писатель, писал рассказы, романы и драмы. Занимался педагогикой. Автор романов «Анна Каренина», «Война и мир», ...

Ke které historické události se vztahuje román *Vojna a mír*? Kteří čeští spisovatelé byli současníky L. N. Tolstého?

5. Слушайте, повторяйте.
Pozor na intonaci.

- Я позвоню Наташе. - А Катя?
- Дима придет в субботу. - А Таня?
- Вера слушает пластинки. - А Саша?

Кто говорит?

Где ты?

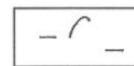
Где ты живешь?

Ты меня слышишь?

На Петровке?

Ты не забудешь?

Какая красивая книга!

Какая красивая пластинка!

Какой красивый подарок!

Obrázek 18- Znázornění intonace, *Raduga 1*

Obrázek 17 - *Raduga po-novomu 1*, využití odkazů na liště

Проверьте, чему вы научились:

- Слушать и читать несложные тексты о профессии членов семьи, друзей...
- Поговорить об этом с другом, с подругой...
Сказать, кем вы хотите стать, что вам нравится, что вас интересует.
- Написать об этом несколько предложений.

Obrázek 19 - *Moje portfolio, Raduga po-novomu 1*

4 ANALÝZA CVIČENÍ V UČEBNICOVÝCH SOUBORECH RADUGA

V teoretické části diplomové práce jsme nastínili téma typologie cvičení v učebnicích. Nyní bychom se chtěli zaměřit konkrétně na učebnice *Raduga 1*, *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus 1* a posoudit, zda v jednotlivých učebnicích došlo k vývoji v jednotlivých typech cvičení.

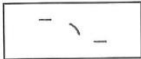
Zaměříme se na receptivní a produktivní typy cvičení: poslech, čtení, psaní, mluvení. Dále prozkoumáme, zda námi zvolené učebnice obsahují cvičení, které jsou spojené s mezipředmětovými vztahy, projektovým vyučováním, nebo zda jsou v učebnicích zakomponovaná sociokulturní cvičení. Ke každému typu cvičení uvedeme jeden příklad a budeme sledovat jejich vývoj v jednotlivých učebnicích.

Jak jsme se již zmiňovali v teoretické části diplomové práce, klíčovou roli v prvních fázích studia cizího jazyka hrají především cvičení určená k poslechu. Došli jsme k závěru, že všechny analyzované učebnice zahrnují poslechová cvičení. Obzvláště v počátečních lekcích se cvičení určená k poslechu vyskytují ve větším množství. Jakožto primární vstup do jazyka, jsou tato cvičení důležitá, a autoři učebnic je správně zařazují do počátečních lekcí. Z výše uvedených tabulek č. 5, 6, 7, ve kterých jsme nastínili využití jednotlivých piktogramů, zjišťujeme, že využití poslechu se hojně vyskytuje ve všech analyzovaných učebnicích. Na obrázcích č. 20, 21, 22 jsou znázorněna cvičení určená k poslechu. Na základě níže uvedených obrázků můžeme konstatovat, že se cvičení ve své podstatě nezměnila. Došlo pouze ke grafickým změnám, kreslené obrázky byly nahrazeny fotografiemi.

4. Слушайте и повторяйте. Pozor na intonaci.

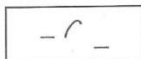
а) У меня день рождения.
Мне 17 лет.
Маму зовут Анна Машкова.
Приглашаю тебя в гости.
Я возьму мороженое.

б) Как тебя зовут?
Кто говорит?
Сколько тебе лет?
Где ты живешь?
Как это называется по-русски?

в) Ян и Якуб чехи?
Чарли говорит по-русски?
Мы встретимся вечером?
Это твой друг?
Ты живешь в Праге?

Obrázek 20 - Cvičení na poslech, *Raduga 1*

3.2 Слушайте и повторяйте, потом читайте. Pozor na intonaci.

- a) У меня день рождения.
Мне 17 лет.
Маму зовут Анна Машкова.
Приглашаю тебя в гости.
Я возьму мороженое.
- b) Как тебя зовут?
Кто говорит?
Сколько тебе лет?
Где ты живёшь?
Как это называется по-русски?
- c) Ян и Якуб чехи?
Чарли говорит по-русски?
Мы встретимся вечером?
Это твой друг?
Ты живёшь в Праге?

3.2 Слушайте и повторяйте, потом читайте. Pozor na intonaci.

- a) У меня день рождения.
Мне 14 лет.
Маму зовут Ева Машкова.
Приглашаю тебя в гости.
Я возьму мороженое.
- b) Как тебя зовут?
Кто говорит?
Сколько тебе лет?
Где ты живёшь?
Как это называется по-русски?
- c) Ян и Якуб чехи?
Чарли говорит по-русски?
Мы встретимся вечером?
Это твой друг?
Ты живёшь в Праге?

Obrázek 21: Cvičení na poslech, *Raduga po-novomu 1* Obrázek 22: Cvičení na poslech, *Raduga Plus 1*

Cvičení, zaměřená na čtení, jsou opět obsažená ve všech analyzovaných učebnicích. Ta, která jsou určena k procvičování čtení, jsou úzce spjata s prvním uvedeným typem cvičení - poslechem. Opět uvádíme příklady cvičení z učebnic, jedná se v podstatě o srovnatelná nebo zcela shodná cvičení. Podle obrázků č. 23, 24, 25, 26, je možné porovnat téměř totožná cvičení. Text o Táně a Zuzaně je určen k procvičování čtení. Žáci mají za úkol text pozorně přečíst a odpovědět na otázky související s textem.

26. Прочитайте о Зузане и Тане.

Меня зовут Зузана Машкова. Мне 16 лет. Я буду жить с мамой в Москве один год. Я буду учить русский язык.
У меня один брат, его зовут Павел. Ему одиннадцать лет. Он живёт с папой в Праге. Павел учится в школе. Папа работает юристом, а моя мама - журналистка. Я тоже хочу работать журналисткой, как и моя мама.

Меня зовут Тая Лебедева. Мне 16 лет. Я живу в Москве, на улице Усачёва.
У меня есть подруга Зузана из Праги. У меня два брата и сестра. Старший брат Коля учится в вузе, как и моя сестра Соня. Коле 20 лет. Младший брат Толя учится в техникуме. Ему 15 лет. Папа работает в больнице, а моя мама - экономист.
Я хочу стать учительницей, а Соня хочет работать врачом, как и наш папа.

a) Что скажет Зузана о Тане?
b) Что скажет Тая о Зузане?
в) Что вы скажете о своей подруге или о своём друге?

Obrázek 23 - Cvičení na čtení, *Raduga 1*

4.2 a) Прочитайте о Тане и Зузане.

Меня зовут Тая Лебедева. Мне 16 лет. Я живу в Москве, на улице Усачёва. У меня есть подруга Зузана из Праги. У меня два брата и сестра. Старший брат Коля учится в вузе, как и моя сестра Соня. Коле 20 лет. Младший брат Толя учится в техникуме. Ему 15 лет. Папа работает в больнице, а моя мама - экономист.

Меня зовут Зузана Машкова. Мне 16 лет. Я буду жить с мамой в Москве один год. Я буду учить русский язык. Меня интересует русская культура.
У меня один брат, его зовут Павел. Ему одиннадцать лет. Он живёт с папой в Праге. Павел учится в гимназии. Папа - юрист, а моя мама - журналистка.

б) Что скажет Зузана о Тане?
в) Что скажет Тая о Зузане?
г) Что вы уже можете сказать о своей семье?

Obrázek 24 - Cvičení na čtení, *Raduga po-novomu 1*

4.2 а) Прочитайте о Тэне и Зуэáne.

Меня зовут Тэня Лёбедева. Мне 14 лет. Я из Петербурга, мы живём на улице Школьная. У меня два брата и сестра. Старший брат Кóля учится в техникуме, ему 16 лет. Младший брат Тóля ещё учится в школе, как и я. Сестра Сòня учится в вузе. Мой папа – юрист, мама – журналистка. Я буду жить с мамой два года в Праге. У меня есть чешская подружка Зуэána. Я буду учить чешский язык. Меня интересуют чешская культура.

Меня зовут Зуэána Машкова. Я живу в Праге. Мне 14 лет. У меня один брат, его зовут Пáвел. Ему одиннадцать лет, он учится в школе. Мой папа работает в больнице, он врач. А моя мама – экономист, она работает в банке. У меня есть русская подружка Тэня. Она теперь живёт с мамой в Праге. Я уже пять лет учу русский язык. Я буду говорить с ней по-русски, а она будет учить чешский язык.

Obrázek 25 - Cvičení na čtení, *Raduga plus 1*

b) Что скáжет Зуэána о Тэне?

c) Что скáжет Тэня о Зуэáne?

d) Что вы уже мóжете сказáть о своéй семье?

Obrázek 26 - Cvičení na čtení, *Raduga plus 1*

Produktivní cvičení jsou v učebnicích také hromadně zastoupená. Nejdříve zobrazíme cvičení zaměřená na psaní. Po prozkoumání učebnic jsme došli k závěru, že především první vydání *Radugy* (nejstarší) dbá na to, aby žáci uměli psát a číst psanou azbuku. V dalších novějších vydáních jsou cvičení také zahrnuta, ale již v menší míře. K tomuto jevu dochází pravděpodobně pod vlivem rozvoje ICT. Autoři učebnic zřejmě předpokládají, že se žák s psanou formou ruštiny bude především na počátku studia jazyka setkávat méně často než s tištěnou. Na obrázcích 27 a 28 znázorňujeme cvičení z nejstarší učebnice *Raduga*, která jsou zaměřena na produktivní typy cvičení - psaní. V předloženém textu není použita tištěná, ale psaná azbuka. Cvičení kromě toho ukládá úkol dopsat adresu na obálku dopisu.

28. а) Из письма Шуры Мартину:

Спасибо тебе за письмо. У нас
уже в почтовый магазин
заказали. На фотографии — наша
мама. Она работает на Бурман-
ской улице. Наш класс (10.5)
на четвертом этаже. Вера — рабо-
тник в директор — школа. Нама-
рии Александровна сказала мне, что к
нам придет в гости группа учени-
ков из Франции. Французский
язык — мой любимый предмет. В
нашем классе преподает его Павел
Александрович, а также люблю
материю и географию, но мне
не интересуют химия и физика.
Наши мне, пожалуйста, какие
у тебе любимые предметы.

Obrázek 27 - Cvičení na čtení, Raduga 1

б) Объясните, что значит:
г., ул., д., кв.

в) Напишите на конверте адрес Сиди Шаповалова. Не забудьте написать индекс*.

* обложка ** индексный номер

Не забывайте на конверте писать номер квартиры!

В России на почтовых ящиках в жилых домах указаны не фамилии, а номера отдельных квартир, поэтому нужно на конверте написать номер квартиры адреса (сокращено «кв.»).

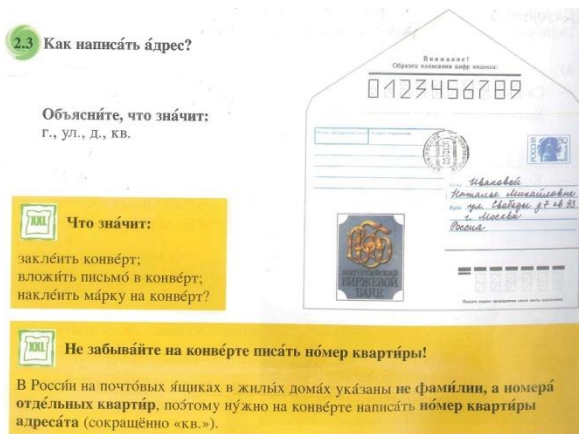
Что значит:

заклеить конверт;
вложить письмо в конверт;
наклеить марку на конверт

Obrázek 28 - Cvičení na psaní, Raduga 1

Podíváme-li se do učebnic *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus 1*, docházíme k závěru, že se již v *Raduze po-novomu 1* méně objevuje psaná azbuka a cvičení zaměřená na její procvičení. V *Raduze plus 1* se již s psanou azbukou nesetkáváme prakticky vůbec. *Raduga plus 1* ovšem nabízí žákům sešit určený na procvičování psané azbuky, tzv. "Písanku". Naším úkolem je především analýza učebnic, proto musíme konstatovat, že se psaná azbuka výrazně zredukovala a téměř se s ní žáci v nových učebnicích nesetkávají. Na obrázku 29 znázorňujeme cvičení, které bylo původně i v nejstarším vydání *Radugy*. V *Raduze po-novomu* žáci již nemají za úkol text napsat, ale pouze si ujasňují, jak se správně píše adresa a objasňují zkratky, se kterými se můžou setkat, jestliže dostanou dopis nebo ho budou sami psát.

Obrázek 29 - Cvičení, *Raduga po-novomu 1*

Dalším typem produktivních cvičení jsou cvičení určená k rozvíjení mluvení. Na obrázcích č. 30, 31 a 32 uvádíme další příklady z analyzovaných učebnic. Konstatujeme, že cvičení jsou opět téměř totožná. Změna nastala až v poslední vydané učebnici *Raduga plus 1*, kdy žáci mají k dispozici také poslech, který přispívá ke správné výslovnosti. V předcházejících vydáních se žáci měli pouze ptát a odpovídat podle vzoru. Zde musíme opět konstatovat, že v současné době je v didaktice kladen velký důraz na rozvíjení komunikativní kompetence. Autoři učebnic se snaží maximalizovat komunikativní kompetenci a zdokonalit výslovnost žáků.

16. Спрашивайте и отвечайте.

а) Řekněte, že jste o rok mladší nebo o rok starší.
 Образец: — Тебе 18 лет?
 — Нет, мне <только 17 / уже 19> лет.

б) Řekněte, že se sejdete o hodinu dříve (поздěji).
 Образец: — Мы встретимся в 10 часов?
 — Нет, в <9 / 11> часов.

в) Řekněte kamarádovi, kdy se sejdete.
 Образец: — Мы встретимся в понедельник / в среду / в пятницу / в воскресенье / завтра / сегодня / утром. / вечером.

— В восемь часов?
 — <Да / Нет, /> в _____.

11	одиннадцать
12	двенадцать
13	тринадцать
14	четырнадцать
15	пятнадцать
16	шестнадцать
17	семнадцать
18	восемнадцать
19	девятнадцать
20	двадцать

Obrázek 30 - Cvičení určená k nácviku a rozvíjení mluvení, *Raduga 1*

4.10 Когда мы встретимся? Спрашивайте и отвечайте.

a) **Рекните kamarádovi, kdy se sejdete.**

Vzor: — Мы встретимся в понедельник в среду в пятницу в воскресенье завтра сегодня утром. вечером.

— В восемь часов?
— Да, в _____.
Нет,

b) **Рекните, že se sejdete o hodinu dříve (později).**

Vzor: — Мы встретимся в 10 часов?
— Нет, в 9 часов.
11

c) **Рекните, že jste o rok mladší nebo o rok starší.**

Vzor: — Тебѣ 18 лет?
— Нет, мне только 17 лет.
уже 19

Obrázek 31 - Cvičení určená k nácviku a rozvíjení mluvení, *Raduga po-novomu 1*

4.10 Когда мы встретимся? Спрашивайте и отвечайте.

a) **Рекните kamarádovi, kdy se sejdete.**

Vzor: Мы встретимся в понедельник в среду в пятницу в воскресенье завтра сегодня утром. вечером.

— В восемь часов?
— Да, в _____.
Нет,

b) **Рекните, že se sejdete o hodinu dříve (později).**

Vzor: — Мы встретимся в 10 часов?
— Нет, в 9 часов.
11

c) **Рекните, že jste o rok mladší nebo o rok starší.**

Vzor: — Тебѣ 16 лет?
— Нет, мне только 15 лет.
уже 17

Obrázek 32 - Cvičení určená k nácviku a rozvíjení mluvení, *Raduga plus 1*

Autoři si pokládají otázku, v čem se tedy liší učebnice z pohledu cvičení. Při analýze nacházíme například vývoj cvičení v mezipředmětových vztazích. Zatímco v nejstarší učebnici se s mezipředmětovými vztahy téměř nesetkáváme v novějších učebnicích jsou naopak obsažená ve velkém množství. Na obrázcích č. 33, 34, znázorňujeme porovnání mezi *Radugou 1* a *Radugou po-novomu 1*. Zatímco v *Raduze 1* je v rámci rozšiřujících materiálů významný spisovatel L. N. Tolstoj pouze zmíněn, v učebnice *Raduga po-novomu* autoři již zakomponovali v rámci cvičení mezipředmětové vztahy, konkrétněji českou literaturu a ruskou literaturu. Můžeme tedy konstatovat, že obecně současnou tendencí autorů je zapojovat do cvičení a učebnic mezipředmětové vztahy a rozšiřovat obzor žáků. Tyto cíle jsou zakomponovány též v příslušných RVP. Cvičení s aspektem

sociokulturním či cvičení zaměřená na projektové vyučování jsou obsažená v novějších učebnicích, tedy v *Raduze po-novomu 1* a *Raduze plus 1*. Cvičení nejsou pojmenována přímo, záleží ovšem na vyučujícím, jak cvičení pojme a zprostředkuje dětem.

Лев Николаевич Толстой (1828 - 1910)
 Русский писатель. Он писал рассказы, романы и драмы. Занимался педагогикой. Автор романов «Анна Каренина», «Война и мир», ...

Чем увлекался Л. Н. Толстой?
 Толстой жил в Москве и в Ясной Поляне просто. Он колот дрова, занимался сапожным ремеслом. До старости он сохранил замечательную физическую силу. В 70 лет он легко катался на коньках, в 75 лет увлекался велосипедным спортом, в 82 года ездил верхом на лошади.

Obrázek 33 - Cvičení, *Raduga 1*

Л. Н. Толстой (1828-1910)
 Русский писатель, рассказы, романы и драмы. Занимался педагогикой. Автор романов «Анна Каренина», «Война и мир», ...

Ке které historické události se vztahuje tomta vojna a mir? Kteř četn spisovatelé byli současny L. N. Tolstého?

5.4 Co asi napsala babička v dopise? Zkuste napsat alespoň 5 vět.

5.5 Prožíváte někdy podobnou situaci?

Лев Николаевич Толстой
 Толстой жил в Москве и в Ясной Поляне просто. Он колот дрова, занимался сапожным ремеслом. До старости он сохранил замечательную физическую силу. В 70 лет он легко катался на коньках, в 75 лет увлекался велосипедным спортом, в 82 года ездил верхом на лошади.

Obrázek 34 - Cvičení, mezipředmětové vztahy, *Raduga po-novomu 1*

4.1 ANALÝZA UČEBNÍCH KOMPLETŮ V KONTEXTU OSTATNÍCH ČESKÝCH UČEBNIC RUSKÉHO JAZYKA PRO ŠŠ

Na českém trhu učebnic existuje velké množství učebnic pro výuku ruského jazyka. K naší komparaci uvedeme dvě učebnice. První učebnice nese název *Поехаму*. Málo kdo ví, že název této učebnice souvisí s významnou frází kterou pronesl Jurij Alexejevič Gagarin, první kosmonaut, který byl pilotem první vesmírné lodě *Vostok 12*. Tato významná osobnost neodmyslitelně patří k ruské historii, proto se autoři nejspíše touto nezapomenutelnou frází inspirovali a pojmenovali takto učebnici. Vzhledem k tomu, že ruský jazyk se na středních školách též může vyučovat od úplných počátků, uvádíme tento sedmidílný komplet. Autory učebnice jsou: H. Žofková, K. Eibenová, Z. Liptáková a J. Šaroch. Kniha vyšla na prodej až po tzv. mileniu, první vydání se uskutečnilo v roce 2002.

Učebnice byly vydány nakladatelstvím *ALBRA spol. s r. o.* Sedmidílná učebnice je určena primárně k výuce ruského jazyka na základních školách na prvním a druhém stupni a také na nižších stupních gymnázií. Jak ale uvádíme výše, tato učebnice se může využívat také na středních školách, v začátečních kurzech ruského jazyka. Učebnice odpovídají didaktickým zásadám výuky cizích jazyků. V mnoha aspektech se ovšem od námi analyzované komplety učebnic *Raduga* liší. Největším rozdílem v těchto učebnicích je podávání učiva, učivo je spojené s rozvíjením kritického myšlení. Dalším rozdílem mezi učebními komplety je také zajištění způsobu osvojování učiva. Je pravda, že v *Raduze* se uplatňuje výrazný motivační faktor (ilustrace, písně, odkazy na internetové stránky, odkazy na další zdroje), ale v učebnici *Поехали* jsou motivační faktory ještě o několik stupňů zesíleny. V učebnici je tak obsaženo učivo, které je předkládáno a rozvíjeno pomocí hudby, rytmu a her. Učebnice též obsahují více typů cvičení než obsahuje učební komplet *Raduga*. Další významný rozdíl vidíme též v doplňujících materiálech učebnicového souboru *Поехали*. V učebnicovém souboru *Raduga* také můžeme nalézt různé literární texty, písně, odkazy, ale v porovnání s tím učebnice *Поехали* zařazuje celé soubory písní a textů ve zvláštních sbornících. Tento rozdíl lze odůvodnit tím, že učebnice *Поехали* je určena pro menší děti a právě pro tuto věkovou kategorii je typické častější využití písní, hádanek apod. K učebnímu komplexu jsou také nabízeny písanky, pracovní listy (pexesa) a pohádkový sborník.

Název	Komponenty učebnicového souboru	Doplňkové materiály
<i>Поехали 1</i>	Učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, CD/audiokazeta	Kromě učebnic, pracovních sešitů, příruček a CD mají žáci k dispozici mnoho
<i>Поехали 2</i>	Učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, CD/audiokazeta	doplňkových materiálů sloužících k rozvoji. Patří mezi ně například
<i>Поехали! - Rychlý start</i>	Učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, CD	čítanky obsahující vybrané texty z ruské literatury. Čítanky plní

<i>Поехали 3</i>	Učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, CD/audiokazeta	primárně funkci motivační, vzbudit v žácích zájem o ruskou literaturu,
<i>Поехали 4</i>	Učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, CD/audiokazeta	sekundárně také rozšíření slovní zásoby. Dalším významným komponentem
<i>Поехали 5</i>	Učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, CD/audiokazeta	učebnice je zpěvník. Zpěvník obsahuje různé ruské lidové písně. Je
<i>Поехали 6</i>	Učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, CD	samozřejmostí, že v písních slov jsou vyznačené přízvuky.

Tabulka 11 - Jednotlivé díly učebnice *Поехали*, komponenty a doplňkové materiály

Poměrně často používanou učebnicí ruského jazyka v českých školách je učebnice *Klass!* Třídílný učebnicový komplet *Klass! (Klass! 1, Klass! 2, Klass 3)* je vydán nakladatelstvím *Klett*. Jedná se o učebnice, které byly vydány po mileniu, v 2010 roce. Komplet učebnic vytvořil kolektiv autorů: N. Orlová, M. Kožušková a M. Vágnerová. Učebnice *Klass!* se svou vnitřní strukturou podobá struktuře učebnice *Raduga*. K učebnici jsou k dispozici také CD nahrávky, příručky pro učitele, pracovní sešity a doplňující materiály v podobě map, písniček, textů apod. Výrazným, přesto dle našeho názoru rozdílem je, že učebnici *Klass!* provází skupina studentů. V prvním díle se seznamujeme se studentkou Veronikou, která se stěhuje se svými rodiči do RF do Petrohradu a studuje v ruskojazyčné škole. Učebnice odpovídá požadavkům SERR pro jazyky.

Shrnutí: Mezi komparovanými učebnicemi *Raduga*, *Klass!* a *Поехали* existuje tedy celá řada shod, ale i odlišností. Lze konstatovat, že všechny posuzované učebnice odpovídají SERR pro jazyky, obdržely schvalovací doložku. Je samozřejmé, že se všechny komparované učebnice vyvíjejí. Mění se především z hlediska grafického znázornění, které plní velice důležitou motivační funkci. Učebnice se rovněž vyvíjejí v rovině lingvodidaktické, je kladen velký důraz na rozvíjení komunikativních

kompetencí. Učebnice se také shodují ve využití interkulturních kompetencí. Hlavní rozdíl mezi *Radugou* a *Поехали* tedy vidíme v motivačním faktoru a předkládání učiva ve výše uvedených učebnicích. Rozdíl mezi učebnicovým sborem *Klass!* a *Radugou* a *Поехали* je ve využití průvodce učebnicí. Autoři učebnic zakomponovali průvodce, což považujeme za velice vhodné.

Z Á V Ě R

Cílem diplomové práce bylo na základě porovnání řady kritérií vystihnout, jak se v analyzovaných učebnicích ruského jazyka (Raduga, Raduga po-novomu a Raduga plus) projevil vývoj ve výuce cizích jazyků od 90. let XX. století do současnosti.

Diplomová práce je rozdělena do dvou stěžejních částí - teoretické a praktické. V teoretické části jsme se pokusili s pomocí odborné literatury nastínit hlediska, podle kterých lze učebnice zkoumat. Poznatky jsme čerpali především z publikací, vysvětlujících teorii a pojmy v oblasti didaktiky cizích jazyků, použili jsme rovněž prameny, které se zabývají teorií učebnic. Pracovali jsme s odbornými publikacemi, např. *Teorie a analýza edukačního média (Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky)* (J. Průcha), *Didaktika cizích jazyků: Úvod do vědního oboru* (R. Choděra) aj. Významným zdrojem, o který jsme se opírali, např. při provádění klasifikace cvičení v učebnicích Raduga, byla publikace *Metodika cizích jazyků* (Ed. Beneš).

V úvodních pasážích 1. kapitoly jsme nastínili základní metodické postupy a vyučovací metody s důrazem na období od 90. let XX. století do současnosti. Zaměřili jsme se na charakteristiku především těch metod, které podporují komunikativní přístup při studiu ruštiny jako blízkého slovanského jazyka. Dospěli jsme k závěru, že existuje v současné době velké množství metod, ale samy o sobě nejsou spasitelné. Dnes se od užití jedné vyhraněné vyučovací metody upouští a cizojazyčná výuka volí cestu kooperace mezi jednotlivými metodami a přístupy. Při studiu ruštiny jako blízkého slovanského jazyka jsou využívány různé aktivizující metody. Mohli bychom je charakterizovat jako znovu oživené metody, ale v novém kontextu doby. Jejich cílem je rozvíjení komunikativní kompetence žáka, posílení jak osobnostních faktorů, tak i prvků problémového vyučování a kreativity, rozšíření forem skupinové práce, v poslední době rovněž rozšíření vymožeností a poznatků didaktické technologie.

V dalších pasážích teoretické části práce jsme stručně vysvětlili základní pojmy teorie učebnice, charakterizovali jsme typologii a třídění cvičení. V této části jsme se opírali především o klasifikaci cvičení podle Eduarda Beneše. Vysvětlili jsme pojem Společný evropský referenční rámec, charakterizovali jsme princip přidělování doložky MŠMT celostátně používaným učebnicím. Zmínili jsme činnost nakladatelství Fraus (Plzeň), ve kterém jsou vydávány učebnicové soubory Raduga.

V praktické části (2. a 3. kapitola) jsme se zaměřili na srovnávací analýzu tří odlišných vydání učebnice ruštiny *Raduga*. Abychom mohli splnit vytýčený cíl diplomové práce, provedli jsme z různých hledisek analýzu prvního dílu učebnic, zaměřili jsme pozornost především na obsah, strukturu a grafickou podobu učebních kompletů. Konstatujeme, že mezi nejstarším vydáním učebnice *Raduga 1* a nejnovějším vydáním učebnice *Raduga plus* je rozdíl téměř 22 let. Učebnice se liší rovněž počtem stran v jednotlivých dílech. V porovnávaných publikacích je zřetelná tendence transformovat původní tradiční pojetí učebnice na komunikativní nebo lépe řečeno revidovaný komunikativní přístup. Zatímco dřívější tradiční přístup k výuce je typický pro první díl učebnice *Raduga 1.*, učebnice *Raduga po-novomu 1* a *Raduga plus 1* již využívají převážně metody komunikativní (inovativní). Rozdíl mezi metodami spočívá především v aktivitě a postavení žáka ve vyučovacím procesu. Při tradičním přístupu k výuce byl centrem působení učitel, žák byl pouze pasivním recipientem. Současné učebnice kladou důraz na aktivizaci výuky, snaží se podněcovat žáka k aktivitě, komunikaci, utváření vlastních názorů a směřují žáka ke kritickému myšlení.

Dále jsme dospěli k závěru, že došlo k výrazným změnám v rovině využití mezipředmětových vztahů a reálií. Reálie se v učebnicích značně inovovaly a to ne jen z hlediska grafického. V novějších vydáních *Raduga* jsou např. zařazovány novější písně, rovněž texty jsou inovovány a přizpůsobeny cílové skupině. Obrázky působí na první pohled lépe. V nejnovějším vydání učebnice jsou ilustrace ztvárněny jiným ilustrátorem, který použil v mnoha případech stejnou předlohu. Obecnou, ale výraznou tendencí je posílení vizuální složky učebnic.

Kladně hodnotíme inovované díly učebnic, které jsou výrazně obohaceny o motivační aspekty a autentické materiály. Důkazem toho jsou například nově zakomponované mapy RF či znázornění psané azbuky na deskách učebnic. Motivační aspekty v učebnicích představují především sebereflektující prvky a též přítomnost portfólia.

Zabývali jsme se především zkoumáním jednotlivých učebnic, a ne učebnicových souborů. Celkově je v nich zřejmý poměrně výrazný posun k využívání moderních vyučovacích metod, využívání internetových zdrojů apod. Učebnice se obohacují o další didaktické prostředky, které napomáhají při výuce cizích jazyků. Umožňují např. poslech a procvičování na internetových stránkách. Nejnovější učebnice (*Raduga plus 1*) dnes představuje celý učebnicový soubor s online digitální podporou. "Word Trainer FRAUS" je možné zdarma použít k procvičování slovní zásoby.

Učebnice prošly rovněž výrazným vývojem grafické úpravy. Pro zkvalitnění orientace se v nových učebních pomůckách používají další nové piktogramy a tím se stává rozvržení textů, úkolů a cvičení přehlednější. Ilustrace jsou též inovovány, kreslené obrázky jsou nahrazeny fotografiemi.

Určité změny doznalo v učebnicích podávání a prezentace gramatické látky. Po dřívější tendenci omezit gramatický materiál se do učebnic vrací systematický výklad gramatiky. Převládá přístup induktivní, kdy jsou k vyvození pravidla na základě příkladů vedeni sami žáci. Dříve spíše převládal přístup deduktivní. Na základě analýzy učebnic se potvrdilo, že současné didaktické metody mají za úkol děti co nejvíce aktivizovat, vedou je k aktivnímu poznání jazyka a kultury.

V poslední 3. kapitole jsme se pokusili o krátkou analýzu učebnic určených pro studium ruského jazyka ve vyšších ročnících ZŠ a víceletých gymnáziích z hlediska typologie cvičení. Stručně jsme porovnali *Radugu* s jinými učebnicemi ruského jazyka, které se běžně používají ve školní praxi (*Klass, Vremja*).

RESUMÉ

Diplomová práce s názvem *Učebnice Raduga a Raduga po-novomu jako příklad lingvodidaktických přístupů* je věnována analýze učebnic *Raduga*. Učebnice *Raduga* slouží k výuce ruského jazyka jako cizího, v České republice patří mezi nejvíce využívanou a vyhledávanou učebnici.

Diplomová práce se zaměřuje na sledování vývoje pojetí učiva od prvního vydání *Radugy 1* (1996) přes *Radugu po-novomu 1* (2007) až po *Radugu plus 1* (2018). Odlišnosti jednotlivých učebnic jsou charakterizovány v kontextu vývoje lingvodidaktických metod a přístupů.

První část představuje teorii učebnic a jednotlivé metody. Praktická část hodnotí jednotlivé učebnicové soubory podle určitých kritérií, tj.: prováděna analýza vnější a vnitřní podoby, obsahové stránky, struktury učebnic, jsou analyzována cvičení a je provedena komparace učebních kompletů v kontextu ostatních českých učebnic ruského jazyka.

Vývoj metodiky výuky ruského jazyka jako cizího se v učebnici *Raduga* promítá zejména do následujících aspektů: zatraktivnění grafické podoby, posílení mezipředmětových vztahů, zařazení prvků projektového vyučování, posílení sociální složky, přizpůsobení se obecně zásadám SERR s RVP.

Resume

The diploma thesis called *Raduga and Raduga po-novom as an example of linguistic-didactic approaches* is devoted to the analysis of *Raduga* textbooks. The *Raduga* textbook is used to teach Russian as a foreign language and in the Czech Republic it is one of the most used and sought-after textbooks for both teachers and students.

The diploma thesis focuses on the development of the concept of curriculum from the first edition of *Raduga 1* (1996) through *Raduga po-novom 1* (2007) to *Raduga plus 1* (2018) in the context of the development of linguistic-didactic methods and approaches.

The first part presents the theory of textbooks and individual methods. The practical part evaluates individual textbooks according to certain criteria as external and internal analysis, content, structure of textbooks, analysis of exercises and also comparison of learning sets in the context of other Czech textbooks of Russian language.

The development of methodology for teaching Russian as a foreign language in the textbook *Raduga* is reflected in particular in the following aspects: making the graphic

design more attractive, strengthening cross-curricular relations, including elements of project teaching, strengthening the social component, adapting in general to the CEFR (Common European Framework of Reference) principles with FEP (Framework programs).

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971
- CÍCHA, Václav a kol. *Metodika ruského jazyka*. 2. svazek. SPN Praha 1982
- ČERVENKOVÁ, Iva. *Výukové metody a organizace vyučování*. Ostravská univerzita v Ostravě. 2013. ISBN 978-80-7464-238-8
- HINKELMANN, G. *Snadnější vyučování: Příručka pro vyučování metodou superlearning a sugestopedie*. Nový Jičín : Didactica-Institut Berlín, 1994. ISBN 3930254077
- CHODĚRA, Radomír. *Didaktika cizích jazyků: úvod do vědního oboru*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2013. ISBN 9788020022745
- CHODĚRA, Radomír a kol. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000. ISBN 80-7042-157-6. ISBN 80-7041-174-0
- JANÍKOVÁ, Věra a kol. *Metodologické otázky výzkumu výuky cizích jazyků*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 169 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity; 155. ISBN 978-80-210-5718-0
- JANÍKOVÁ, Věra a kol. *Výuka cizích jazyků*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 200 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3512-2
- JELÍNEK, Stanislav. *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*. Praha, 1980
- JELÍNEK, Stanislav. *Vybrané kapitoly z metodiky ruského jazyka*. SPN Praha 1963
- JELÍNEK, Stanislav, Radka HŘÍBKOVÁ, Hana ŽOFKOVÁ a Zuzana LIPTÁKOVÁ. *Raduga plus 1: ruština pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-420-6
- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 1: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-659-8
- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 2: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-700-

- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 3: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-772-
- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 4: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-947-
- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 5: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-953-
- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga: učebnice : ruština pro střední a jazykové školy*. Plzeň: Fraus, c1996. ISBN 80-85784-70-x
- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga: učebnice : ruština pro střední a jazykové školy*. Plzeň: Fraus, c1997. ISBN 80-85784-73-4
- JELÍNEK, Stanislav. *Raduga: učebnice : ruština pro střední a jazykové školy*. Plzeň: Fraus, c1999. ISBN 80-7238-035-4
- KOVAČOVÁ, Kristýna, HALAMKOVÁ, Kateřina. *Metodologie modelových cvičení k rozvoji interkulturní komunikační kompetence*. In: *Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků*. s. 69-74
- MAŇÁK, Josef, KNECHT, Petr. *Hodnocení učebnic*. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. Brno 2007. ISBN 978-80-7315-148-5
- MAREŠ, Jiří., KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1995. ISBN 8021010703.
- MOTHEJZÍKOVÁ, Jarmila. *Výuka cizím jazykům na sklonku tisíciletí*. *Cizí jazyky*, 1995, roč. 38, č. 5-6, s. 170-183. ISSN 12101811
- NEDOMOVÁ, Zdeňka a Karla VLHOVÁ. *Metodika výuky ruského jazyka na 2. stupni základních škol a středních školách z pohledu pedagogické praxe: náměty pro začínajícího učitele*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN isbn978-80-7368-890-5
- ORLOVOVÁ, Natalie, VÁGNEROVÁ Marta, KOŽUŠKOVÁ, Miroslava. *Klass! 1: ruština pro střední školy : učebnice*. Praha: Klett, c2010. ISBN 978-80-7397-032-1
- PURM, Radko. *Formování komunikativní kompetence ve čtení cizojazyčných textů*. *Cizí jazyky: časopis pro teorii a praxi vyučování cizím jazykům*. Roč. 37, č.7/8 (1993/94), s.252-258

RIES, L. *Auditivní a audioorální metody ve vyučování jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

STUHLÍKOVÁ, I. JANÍK, T. et al., *Oborové didaktiky: vývoj-stav-perspektivy*, Brno, MU 2015

ORLOVOVÁ, Natalie, VÁGNEROVÁ , Marta, KOŽUŠKOVÁ, Miroslava. *Klass! 2: ruština pro střední školy*. Praha: Klett, c2011. ISBN 9788073970666.

ORLOVOVÁ, Natalie, VÁGNEROVÁ , Marta, KOŽUŠKOVÁ, Miroslava. *Klass! 3: ruština pro střední školy*. Praha: Klett, 2012. ISBN 9788073970673

PEŠKOVÁ, Michaela. *Umělost kontra přirozenost v didaktizaci „small-c-culture“*. In: *Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017, s.76-87. ISBN 978-80-261-0666-1

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 8085931494

PŘÍHODA, Václav. *Psychologie cizojazyčného vyučování*. Praha 1948-49

PURM, Radko a kol. *Didaktika ruského jazyka*. Vybrané kapitoly. 2. rozš. a přeprac. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 1997. 264 s. 80-7041-757-9.

PURM, Radko, JELÍNEK, Stanislav, VESELÝ, Josef. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. Vyd. 3. (rozš. a upr.). Hradec Králové: Gaudeamus, 2003.

RIES, Lumír, *Auditivní a audioorální metody ve vyučování jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979

RIES, Lumír, KOLLÁROVÁ, Eva. *Svět cizích jazyků dnes : inovační trendy v cizojazyčné výuce*. Bratislava : Didaktis, 2004.

ROZBOUDOVÁ, Lenka, KONEČNÝ, Jakub. *Sovremennaja didaktika ruskogo jazyka kak vtorogo inostrannogo: jazykovyje sredstva. Moderní didaktika ruštiny jako dalšího cizího jazyka : jazykové prostředky*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4277-2

Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017. ISBN 978-80-261-0666-1

VEČEŘOVÁ, Kristýna, ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. *Modelová cvičení rozvíjející IKK se zaměřením na „small-c-culture“*. In: *Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017, s.88-98. ISBN 978-80-261-0666-1

SÝKORA, Miloslav. *Učebnice: její úloha v práci učitele a ve studijní činnosti žáků a studentů*. Praha: EM-Effect, 1996. ISBN 809005661x

VESELÝ, Josef: *Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku*. SPN Praha 1985.

ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali 1: ruština pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. vyd. Ilustrovala Lucie LOMOVÁ. Úvaly: Albra, 2010-. Učebnice pro základní školy (Albra). ISBN 9788073611002

ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali 4: ruština pro základní školy a víceletá gymnázia*. Úvaly: Albra, SPL - Práce, 2006. Učebnice pro základní školy (Albra). ISBN 80-7361-018-3

ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali 5: ruština pro základní školy a víceletá gymnázia: B1*. Úvaly: Albra, 2008. Učebnice pro základní školy (Albra). ISBN 9788073610456

ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali 6: učebnice ruštiny pro základní školy a víceletá gymnázia : B1/B2*. Úvaly: Albra, 2011. Učebnice pro základní školy (Albra). ISBN 9788073610760.

ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali!: rychlý start : A1 : pro základní školy a víceletá gymnázia*. Úvaly: Albra, 2009. Učebnice pro základní školy (Albra). ISBN 978-80-7361-056-2.

ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali: učebnice ruštiny pro základní školy a víceletá gymnázia*. Úvaly: Albra, 2004. Učebnice pro základní školy (Albra). ISBN 80-86490-88-2

ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali: učebnice ruštiny pro základní školy a víceletá gymnázia*. Úvaly: Albra, 2005. Učebnice pro základní školy (Albra). ISBN 80-7361-007-8

Elektronické zdroje:

Flexibook [online]. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/>

FRK, Branislav. *Kritika e-learningu a budoucnost' vzdělávacích technologií*. Dostupné na https://ec.europa.eu/epale/sites/.../b_frk_kritika_e-learningu.pdf [cit. 24.6.2019]

HAUSLEROVÁ, Karolína, NOVÁKOVÁ, Miroslava. *Metody cizojazyčné výuky*. Filling. Časopis pro filosofii a lingvistiku. 2008/1. Dostupné na: <http://home.zcu.cz/~jalang/filling/issues/0001/c-hauslerova,novakova.html> [cit.10.5.2019]

HRDLIČKA, Milan. *K otázce komunikační metody a komunikativnosti*. Dostupné na: <http://www.auccj.cz/starestranky/kotazcekomunikac.htm>

CHODĚRA, Radomír. *Inovační trendy a impulsy v didaktice cizích jazyků*. Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělání a výchově. Roč. XLIII, 1993. č. , s. 333-340

Moderní vyučovací metody – 2. díl – Myšlenkové mapy: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/projektove-vyučovani/pv-metody/metody-2>

Nakladatelství Fraus [online]. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/>

Rozvoj výuky jazyků. Inspiromat projektu P-KAP. <http://www.nuv.cz/p-kap/rozvoj-vyuky-cizich-jazyku>

Společný evropský referenční rámec pro jazyky [online]. MŠMT, 2017. [cit. 02. 04. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>

Schvalovací doložky učebnic [online]. MŠMT. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

Téma UN. *Moderní metody jsou tradiční metody.* <http://www.ucitelske-noviny.cz/?archiv&clanek=3809>. Učitelské noviny č. 14/2004

Věstník [online]. MŠMT. [cit. 02.04.2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vestnik-msmt-05-06-2018>

Zajímavosti a inspirativní příklady z praxe. Zavádění metody CLIL s pomocí projektu Green Wheels. <http://www.nuv.cz/p-kap/zajimavosti-a-inspirativni-priklady-z-praxe-3>).

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Seznam obrázků:

Obrázek 1 - Piktogramy, <i>Raduga 1</i>	42
Obrázek 2 - Piktogramy, <i>Raduga po-novomu 1</i>	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 3 - Piktogramy, <i>Raduga plus 1</i>	42
Obrázek 4 - Počítání na prstech, <i>Raduga 1</i>	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 5 - Počítání na prstech, <i>Raduga po-novomu 1</i> .	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 6 - Počítání na prstech, <i>Raduga plus 1</i>	43
Obrázek 7 - Přední obálka nejstaršího vydání učebnice <i>Raduga 1</i>	43
Obrázek 8 - Zadní obálka nejstaršího vydání učebnice <i>Raduga 1</i>	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 9 - Přední obálka nově zpracované učebnice <i>Raduga po-novomu 1</i>	44
Obrázek 10 - Zadní obálka nově zpracované učebnice <i>Raduga po-novomu 1</i>	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 11 - Přední obálka nejnovějšího zpracování učebnice <i>Raduga plus 1</i>	44
Obrázek 12 - Zadní obálka nejnovějšího vydání učebnice <i>Raduga plus 1</i> ...	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 13 - Azbuka, nově zakomponovaná ve vnitřních deskách učebnice <i>Raduga po-novomu 1</i>	45
Obrázek 14 - Mapa RF, nově zakomponovaná ve vnitřních deskách učebnice <i>Raduga plus 1</i>	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 15 - <i>Raduga po novomu 1</i> , využití odkazů v lištách učebnice.....	58
Obrázek 16 - <i>Raduga po-novomu 1</i> , využití odkazů v lištách učebnice.....	58
Obrázek 17 - <i>Raduga po-novomu 1</i> , využití odkazů v lištách.....	59
Obrázek 18 - Znázornění intonace, <i>Raduga 1</i>	59
Obrázek 19 - Moje portfolio, <i>Raduga po-novomu 1</i>	59
Obrázek 20 - Cvičení na poslech, <i>Raduga 1</i>	60
Obrázek 21 - Cvičení na poslech, <i>Raduga po-novomu 1</i>	61
Obrázek 22 - Cvičení na poslech, <i>Raduga Plus 1</i>	61

Obrázek 23 - Cvičení na čtení, <i>Raduga 1</i>	61
Obrázek 24 - Cvičení na čtení, <i>Raduga po-novomu 1</i>	61
Obrázek 25 - Cvičení na čtení, <i>Raduga plus 1</i>	62
Obrázek 26 - Cvičení na čtení, <i>Raduga plus 1</i>	62
Obrázek 27 - Cvičení na čtení, <i>Raduga 1</i>	63
Obrázek 28 - Cvičení na psaní, <i>Raduga 1</i>	63
Obrázek 29 - Cvičení, <i>Raduga po-novomu 1</i>	64
Obrázek 30 - Cvičení na mluvení, <i>Raduga 1</i>	64
Obrázek 31 - Cvičení na mluvení, <i>Raduga po-novomu 1</i>	65
Obrázek 32 - Cvičení na mluvení, <i>Raduga plus 1</i>	65
Obrázek 33 - Cvičení, <i>Raduga 1</i>	66
Obrázek 34 - Cvičení, mezipředmětové vztahy, <i>Raduga po-novomu 1</i>	66

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Výkladové složky učebnice	16
Tabulka 2 - Nevýkladové složky učebnice	16
Tabulka 3 – Základní informace o učebnicových souborech <i>Raduga</i>	32
Tabulka 4 – Vnější úprava a grafické zpracování učebnicových souborů <i>Raduga</i>	38
Tabulka 5 - Frekventovanost užití piktogramů, <i>Raduga 1</i>	38
Tabulka 6 - Frekventovanost užití piktogramů, <i>Raduga po-novomu 1</i>	39
Tabulka 7 - Frekventovanost piktogramů, <i>Raduga plus 1</i>	39
Tabulka 8 - Srovnání piktogramů a podbarvení v učebnicích <i>Raduga 1, Raduga po-novomu 1 a Raduga plus 1</i>	40
Tabulka 9 - Učebnicový soubor <i>Raduga</i>, úroveň SERR pro jazyky	47
Tabulka 10 - Obsahová stránka učebnicových souborů <i>Raduga</i>	55
Tabulka 11 - Jednotlivé díly učebnice <i>Поexamu</i>, komponenty a doplňkové materiály	68

ПРИЛОЖИЯ

Приложение ч. 1 - Содержание учебника *Raduga 1*

Содержание

Лекция	Исходные тексты	Страница	Речевые интенции и ситуации	Звуковая и графическая страница языка	Грамматика	Расширяющие тексты, песни	Страница
1.	Как тебя зовут?	10	Представление, вопросы и ответы, как зовут кого-то.	Основное обучение о произношении. Интонация в вопросах и утвердительных предложениях. Буквы а, к, м, т, о; б, з, э; в, н, у; е, я.	Типы предложений: Кто это? Это (не) моя мама. Это не Аня, а Таня.		
2.	Познакомьтесь!	18	Приветствия при встрече и знакомстве, представление, телефонный разговор, как договориться о встрече.	Различение произносительных и неп произносительных слогов. Интонация в вопросах и утвердительных предложениях. Буквы г, д, н, й, л, п, ч, ш, ы; р, с; в.	Числовые 1-10 в 1. п. 1. пад существительных в предложении.		
3.	Вы говорите по-русски?	30	Вопросы и ответы, откуда кто, где кто жил, какой язык кто знает. Приглашение на посещение. Благодарность. Ответ.	Обращение к подвижному произношению. Интонация в утвердительных предложениях. Буквы ж, ф, ц, ш, х; ё, ю; в. Порядок букв алфавита. Обучение о функциях отмеченных букв. Письмо не в слове. Правильное написание имен иностранных народов.	Числовые 11-20 в 1. п. Соединение двух (три, четыре) часа, пять ... часов. Спряжение слов жить, знать, говорить в настоящем времени.		
4.	У Димы в гостях.	46	Вопросы и ответы при телефонном разговоре. Выражение радости и удивления. Удаление языковых недоразумений. Вопросы и ответы, как зовут кого-то по-русски.	Непроизносительные, а. Подвижное произношение слов учиться, посмотреть в ч. Интонация в утвердительных предложениях. Повторение интонации в утвердительных предложениях. Обобщенное повторение алфавита.	Числовые 30-100 в 1. п. Существительные м. и ж. рода (брат, мама) в 1., 2. и 3. п. ч. Личные местоимения в 1. и 3. п. Спряжение слов звонить в настоящем времени. Будущее время. Спряжение слов быть, забыть.	Владимир Высоцкий: «Песня о друге». Кому что и когда принято дарить.	47 60

Лекция	Исходные тексты	Страница	Речевые интенции и ситуации	Звуковая и графическая страница языка	Грамматика	Расширяющие тексты, песни	Страница
5.	Наша семья. Яблоко от яблони недалеко падает?	62 67	Вопросы и ответы о семье, о том, кем кто является, кем кто работает, где кто работает.	Непроизносительные е. Подвижное произношение слов учиться, учиться. Изменения интонации в зависимости от смысла.	Существительные по числам 2, 3, 4. Типы предложений: У тебя есть брат? У меня (есть) брат. У меня нет брата. Папа - врач. Папа работает врачом. 6. п. ч. существительных (в школе, на заводе, ...). Личные местоимения в 1.-4. п. Притяжательные местоимения в 1. п. и мн. ч. Спряжение слов учиться, работать, хотеть в настоящем времени.	Тяжелая доля. Большая семья. А. Д. Сахаров. Разобраться в родственных связях иногда очень трудно. Чьи предки прежде?	62 65 70 83 83
6.	Пойдем в кино! Так когда же встретимся?	86 94	Приглашение в кино (театр, ...). Прием приглашения с благодарностью и согласием. Отказ от приглашения с объяснением. Вопросы и ответы о том, что кто любит (не любит) делать, какой кто имеет еженедельную программу.	Непроизносительные о, а, е. Подвижное произношение слов в настоящем времени. Утверждение твердого л' и мягкого л'. Утверждение законченности обратных слов.	I. и II. спряжение слов типа знать и говорить в настоящем времени. Слова с группами -ова-, -ева-. Спряжение обратных слов в настоящем времени. Спряжение слов с изменением имен существительных (писать, ходить) в настоящем времени.	Борис Пастернак. Чем увлекался Л. Н. Толстой? Анкета: Что вы делаете в свободное время? Булат Окуджава: «Пожелание друзьям».	89 107 107 108
7.	Алексей и Катя часто ходят в театр. Это не ваше место. В антракте. Объявления в газете.	110 110 111 120	Вопросы и ответы при покупке билетов в театр на определенную дату. Выражение мнения о театральном представлении. Вопросы и ответы о интересной деятельности. Письмо адреса. Ответ на приглашение.	Утверждение парных твердых и мягких согласных. Интонация различных типов вопросов.	Числовые 1-30. в 1. п. ч. Выражение даты (в ответе на вопрос: Какое сегодня число?). Склонение личных местоимений. Связь интересоваться чем, увлекаться чем.	Запись из дневника. В Москве много театров. Лишний билет. Рок-музыка.	119 129 134 134

Lekce	Вýchozí texty	Strana	Řečové intence a situace	Zvuková a grafická stránka jazyka	Mluvnice	Rozšiřující texty, písně	Strana
8.	Зузана хочет записаться на курсы русского языка. На перемене. Не забывайте вещи дома!	136	Dotazy a odpovědi při zápisu do jazykového kurzu. Orientace ve školní budově. Dotazy a odpovědi o studiu, o předmětech, o známkách, o rozvrhu hodin.	Výslovnost ж, ш, ц. Pohyblivý přízvuk slovesa быть в minulém čase (i v záporu). Pravopis slabik ги, ки, хи.	Minulý čas. Vyjádření vykání. Skloňování zájmen кто, что. Skloňování podstatných jmen typů магазин, портфель, школа, неделя, фотография в j. č.	Учебный план школы. Негосударственные школы в России. Лицей в Царском Селе. Как учился А. С. Пушкин?	166
		145					166
		146					167
							167
9.	Сегодня мы будем ходить по магазинам. В метро. На улице. В магазине «Людмила».	170	Dotazy a odpovědi týkající se orientace ve městě a použití dopravních prostředků. Dotazy a odpovědi při nakupování.	Výslovnost ч, ш. Výslovnost předložkových spojení typu из Америки, от Ольги, в училище. Pohyblivý přízvuk slovesa искать, спросить, мочь. Pravopis -ы в koncovkách ро -ц-.	Časování sloves идти, ехать, мочь, взять. Časování slovesa искать, спросить. Věty typu: Как пройти (проехать, попасть) к...? Кому позвонить? Что купить? Podstatná jména neživotná a životná v 1., 2. a 4. p. mn. č. Pohyblivé -о- / -е- u podstatných jmen.	ГУМу исполнилось 100 лет. Московское метро. Интересные места Москвы. Новые названия в Москве. «Подмосковные вечера». Тест: Вы практичны?	171
		171					173
		183					195
		183					202
10.	Поедем в Санкт-Петербург. Дорогая Таня! Приезжайте в Прагу!	206	Vyjádření možnosti, nemožnosti a zákazu. Vyjádření příčiny. Vyjádření radosti a lítosti. Vyjádření stovnění (большие, узкие). Vyjádření dojmů z prohlídky města. Vyprávění o pamětihodnostech města. Dotazy a odpovědi o cestování.	Pohyblivý přízvuk podstatných jmen s. rodu. Intonace souvětí.	Vazby s předložkami после a по. Skloňování podstatných jmen typů место a здание в j. č. Nesklonná podstatná jména. Skloňování podstatných jmen všech probraných typů v mn. č. Věty se spojkou потому что. Věty se slovy можно a нельзя.	Интересные места Петербурга. Пискаревское кладбище. «Весёлые путешественники». Из путеводителя Праги. Прага - мой любимый город. Русские поэты о своей родине.	205
		206					206
		215					227
							228
							233
							234
Руско-český slovník základní slovní zásoby							235
Руско-český slovník rozšiřující slovní zásoby							246

Пříloha č. 2 - Obsah učebnice *Raduga po-novomu 1*

Lekce	Тéματα a výchozí texty	s.	Řečové intence a situace	Zvuková a grafická stránka jazyka	Mluvnice	Texty k samostatné čtení	Rozšiřující texty	s.
Úvod		6						
1.	Как тебя зовут?	8	Jak se představíte? Jak se kdo jmenuje? Kdo to je?	Základní poučení o přízvuku. Rozlišování přízvučných a nepřízvučných slabik. Písmena: т, а, к, о, м; б, з, э; и, в, у; е, я.	Věty typu: Кто это? Это моя мама. Это не Ян, а Якуб.			
2.	Познакомьтесь!	16	Jak pozdravíte při setkání a při loučení? Jak představíte kamaráda (kamarádku)? Jak si telefonicky domluvíte setkání?	Rozlišování přízvučných a nepřízvučných slabik. Intonace tázacích a oznamovacích vět. Písmena: г, д, и, й, л, п, ч, ш, м; р, с; в.	1. pád podstatných jmen v oslovení. Oficiální a neoficiální oslovení. Číslovky 1-10 v 1. pádě.			
3.	Вы говорите по-русски?	32	Odkud kdo je? Kde kdo bydlí? Kolik je komu let? Který jazyk kdo zná a který se učí? Jak pozvete na návštěvu? Jak poděkujete? Jak se omluvíte?	Upozornění na pohyblivý přízvuk. Intonace oznamovacích a tázacích vět. Písmena ж, ф, и, ш, х; ё, ю; ъ. Pořadí písmen abkuby. Poučení o funkci jotovaných písmen. Psaní не u sloves. Pravopis jmen příslušníků národů.	1. pád číslovek 11-20. Spojení два (три, четыре) часа, года... пять... часов лет. Časování sloves жить, знать, говорить v přítomném čase.			
4.	У Димы в гостях.	50	Jak kdo telefonuje? Jak kdo překonává jazykové obtíže? Jak se co řekne rusky?	Nepřízvučné о, а. Pohyblivý přízvuk sloves učить, посмотреть. Intonace zvolacích vět. Porovnání intonace oznamovacích a tázacích vět. Souhrnné opakování abkuby.	1. pád číslovek 30-90 a 100-900. Podstatná jména pro číslovkách. Podstatná jména (brat, máma) v 1.-3. pádě j. č. Osobní zájmena v 1. a 3. pádě. Časování sloves звонить, быть, учить, посмотреть.		Песня о друге - В. Высоцкий. Что кому и когда принято дарить?	52 65

Lekce	Темата а výchozí texty	s.	Rečové intence а situace	Zvuková а grafická stránka jazyka	Mluvnice	Texty k samostatné četbě	s.	Rozšiřující texty	s.
5.	Наша семья. Тanya и Зуyана говорят о своей семье.	66	Kdo jsou členové vaší rodiny? Jaké máte další příbuzné? Máte sourozence? Kdo kde studuje, kdo chodí do školy? Kdo kde pracuje?	Změny intonace otázek podle jejich smyslu. Pohyblivý přízvuk slovesa učít'sya.	Podstatná jména po číslovkách 2, 3, 4. Věty typu: Папа – врач. Он врач. Věty typu: У тебя есть брат? У меня есть брат. У меня нет брата. Osobní zájmena v 1.-3. pádě. Přivlastňovací zájmena v 1. pádě j. а mn. č. Časování sloves раbоtать, учить'sya.	Тяжелая доля.	79	Разобраться в родственных связях иногда очень трудно. Чья прабабушка старше?	78 78
6.	Профессия. Интервью.	80	Čím kdo chce (nechce) být? Čím se kdo chce (nechce) stát? Jaké povolání kdo má? Co koho zajímá (nezajímá)? Co se komu líbí (nelíbí)?	Výslovnost де, те, не в přejatých slovesech. Intonace otázek.	Věty typu: Папа работает врачом. 7. pád j. č. vybraných podstatných jmen. Názvy profesí mužů а žen. 4. pád osobních zájmen. Časování sloves хотеть. Rozlišování slovesných tvarů нравится, нравятся; интересуется, интересуют.	У людей бывают разные профессии.	92	Приглашаю на работу...	86

Lekce	Темата а výchozí texty	s.	Rečové intence а situace	Zvuková а grafická stránka jazyka	Mluvnice	Texty k samostatné četbě	s.	Rozšiřující texty	s.
7.	Свободное время. Так когда же мы встретимся?	94	Kdo má koho (co) rád? Co kdo rád dělá? Co kdo dělá ve volném čase? Jak někoho pozvat? Jak přijmout а jak odmítnout pozvání?	Opakování: výslovnost nepřizvukovaných samohlásek. Výslovnost tvrdého л а měkkého л'.	I. а II. časování sloves typů читатъ, жить, говорить, учить. Slovesa se skupinou -опа / -ева-. Zvratná slovesa. Slovesa se změnou kmenových souhlásek typů писатъ, ходитъ. Slovesné vazby играть на чем, играть во что.	Я хочу с тобой поговорить.	109	Борис Пастернак. Лев Николаевич Толстой.	101 110
8.	Знакомство. Объявления.	112	Kdo se s kým chce seznámit? Kdo si s kým chce dopisovat? O co se kdo zajímá? Jak napsat seznamovací inzerát?	Opakování: intonace otázek а odpovědí. Výslovnost zakončení zvrtných sloves -ться, -тся.	Slovesa se změnou kmenových souhlásek (pokračování). Zvratná slovesa (pokračování). Slovesné vazby интересоваться чем, увлекаться чем. Skloňování osobních zájmen.	Лишний билет.	127		

Пříloha č. 3 - Obsah učebnice Raduga plus 1

ПРЕГЛЕД УЧІВА							
Тэма	Тэматы а выхавыя тэксты	Страна	Рэчавыя інтэнцыі а сітуацыі	Звуковы а графічны афармленне мовы	Мовніцы	Тэксты і камунікатыўныя ўзросты	Роздільныя тэксты
	Зацінаме с рускіну	7	Co znáte z Ruska? Poučení o ruském přízvuku. Seznámení s abecedou.				
1.	Как тебя зовут?	9	Co se naučíte: – představit se – říct, jak se kdo jmenuje – říct, kdo to je	Rozlišování přízvučných a nepřízvučných slabik. Písmena: а, м, о, к, т, б, э, з, я, в, н, у, е, я.	Věty typu: Кто это? Как тебя зовут? Меня зовут... Это мой дядя. Это не я.		
2.	Знакомство	17	Co se naučíte: – pozdravit při setkání a při loučení – představit kamaráda (kamarádku) – domluvit si telefonicky setkání	Výslovnost ч, ш, slabik se samohláskami и, м, tvrdého л a měkkého л'. Rozlišování přízvučných a nepřízvučných slabik. Intonace oznamovacích a tázacích vět. Písmena: г, д, н, й, л, п, ч, ш, м, р, с, в.	1. pád podstatných jmen v oslovení. Oficiální a neoficiální oslovení. Číslovky 1-10 v 1. pádě.		
3.	Вы говорите по-русски?	33	Co se naučíte: – říct, odkud kdo je – říct, kde kde bydlí – říct, kolik je komu let – říct, který jazyk kdo zná a který se učí – pozvat někoho na návštěvu – omluvit se	Výslovnost měkkých a tvrdých souhlásek. Upoznornění na pohyblivý přízvučník. Intonace oznamovacích a tázacích vět. Poučení o funkci jotovaných písmen а, в. Psaní ие u sloves. Pravopis jmen příslušníků národů. Pravopis и, м. Písmena: ж, ф, ц, щ, к; ё, ю, я.	1. pád číslovek 11-20. Spojení один год, два, три, четыре года; пять лет. Časování sloves жить, знать, говорить v přítomném čase.		
4.	В гостях	49	Co se naučíte: – pozvat někoho na oslavu narozenin – upozornit na omyl a opravit ho – zahájit a ukončit telefonní rozhovor – upřesnit, kde kdo bydlí	Nepřízvučné а, а. Pohyblivý přízvučník sloves učить, посмотреть. Porovnání intonace oznamovacích a tázacích vět. Intonace zvolacích vět. Souhrnné opakování abozky.	1. pád číslovek 30-90 a 100-900. Podstatná jména po číslovkách. Podstatná jména (брат, мама) v 1.-3. pádě j. č. Osobní zájmena v 1. a 3. pádě. Časování sloves звонить, быть, учить, посмотреть.	Пир у Клары и Иры	Сколько им лет? Что тебе случилось на день рождения, Антон?
5.	Наша семья	63	Co se naučíte: – říct, kdo jsou členové tvoji rodiny – říct, jaké máš další příbuzné – říct, zda máš sourozence – mluvit o tom, kdo kde studuje, kdo chodí do školy – mluvit o tom, kdo kde pracuje	Změny intonace otázek podle jejich smyslu. Pohyblivý přízvučník slovesа учитьса.	Věty typu: Папа – врач. Он врач. Věty typu: У тебя есть брат? У меня есть брат. У меня нет брата. Это не бабушка, а тётка. Osobní zájmena v 1.-3. pádě. Přivlastňovací zájmena v 1. pádě j. č. a mn. č. Časování sloves работать, учитьса.	Наша семья Кто он? Кто у него работает?	Один или два брата? Разобраться в родственных связях иногда очень трудно.
6.	Профессия	77	Co se naučíte: – říct, čím kdo chce (nechce) být – říct, čím se kdo chce (nechce) stát – popsat, jaké povolání kdo má – popsat, co koho zajímá (nezajímá) – mluvit o tom, co se komu líbí (nelíbí)	Výslovnost ие, те v přejatých slovech. Změny intonace otázek podle jejich smyslu.	Věty typu: Папа работает врачом. Сестра стала учительницей. 7. pád j. č. vybraných podstatných jmen. Názvy profesí mužů a žen. 4. pád osobních zájmen. Časování slovesа хотеть. Rozlišování slovesných tvarů нравиться, нравятся; интересуется, интересуются.	У людей бывают разные профессии	
7.	Свободное время	91	Co se naučíte: – říct, kdo má koho (co) rád – popsat, co kdo rád dělá – popsat, co kdo dělá ve volném čase – pozvat někoho – přijmout a odmítnout pozvání	Opakování: Výslovnost nepřízvučných samohlásek. Výslovnost měkkých a tvrdých souhlásek.	I. a II. časování sloves typů читать, жить, говорить, учить. Slovesa se skupinou –ова–/–ева–. Zvratná slovesa. Slovesa se změnou kmenových souhlásek typů: писать, ходить. Slovesné vazby играть на чём, играть во что.	Как я провожу свободное время?	
	Doplňkové texty a cvičení	107				Ruská rozpráčka Телефонický rozhovor Компьютер, Интернет, e-mail... Как дела? Матрёшка Как собака дружит с кошкой Ворон и заяц Лебедь, щука и рак	Co znáte z Ruska? Ilustrovaná mapa Ruske federace